

EVROPSKA
KOMISIJA

Strazburg, 17.4.2018
COM(2018) 450 konačna verzija

**SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU I
EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM KOMITETU I KOMITETU
REGIONA**

2018 Saopštenje EU o politici proširenja

{ SWD(2018) 150 konačna verzija } - { SWD(2018) 151 konačna verzija } -
{ SWD(2018) 152 konačna verzija } - { SWD(2018) 153 konačna verzija } -
{ SWD(2018) 154 konačna verzija } - { SWD(2018) 155 konačna verzija } -
{ SWD(2018) 156 konačna verzija }

I. UVOD

U novembru 2015. Evropska komisija je uspostavila **srednjoročnu strategiju za politiku proširenja EU**, koja ostaje važeća. Ovo saopštenje sagledava napredak u sprovođenju politike proširenja do kraja januara 2018. i podstiče zainteresovane zemlje da nastave sa modernizacijom kroz političke i ekonomske reforme, u skladu sa kriterijumima za pristupanje.

Proces proširenja se nastavlja na osnovu **utvrđenih kriterijuma i poštenog i rigoroznog uslovljavanja**. Svaka zemlja se procenjuje na osnovu **sopstvenih zasluga**. Procena postignutog napretka i utvrđivanje nedostataka imaju za cilj pružanje podsticaja i smernica zemljama da nastave neophodne dalekosežne reforme. Da bi perspektiva proširenja postala realnost, čvrsta posvećenost načeli „osnovna pitanja pre svega“ i dalje je neophodna. Strukturni nedostaci i dalje postoje, naročito u ključnim oblastima vladavine prava i ekonomije. Kandidati za prijem moraju poštovati vladavinu prava, reformu pravosuđa, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, sigurnost, osnovna prava, reformu demokratskih institucija i javne uprave, kao i ekonomski razvoj i konkurentnost. S obzirom na složenu prirodu neophodnih reformi, to je dugoročni proces.

Važno je priznati da pregovori o pristupanju nisu i nikada se nisu sami po sebi završili. Oni su deo **šireg procesa modernizacije i reformi**. Vlade zemalja uključenih u proces proširenja moraju aktivnije uključiti neophodne reforme i stvarno učiniti da budu deo njihovih političkih agendi - ne zato što EU to zahteva, već zato što je to u najboljem interesu njihovih građana. Prihvatanje ključnih evropskih vrednosti kao što je vladavina prava je centralno za generacijski izbor koji teži članstvu u EU. Javna podrška budućim proširenjima zavisice od stepena spremnosti zemalja kandidata. Reforme sprovedene kroz proces pristupanja EU trebalo bi da doprinesu povećanju poverenja građana zemalja članica EU i zemalja kandidata.

Evropska komisija je u februaru 2018. potvrdila čvrstu mogućnost na osnovu zasluga za članstvo u EU za **Zapadni Balkan** u svojoj Komunikaciji *Verodostojna perspektiva proširenja i pojačan angažman EU na Zapadnom Balkanu*¹. Ovo je snažna poruka ohrabrenja za čitavi Zapadni Balkan i znak posvećenosti EU njegovoj evropskoj budućnosti. Lideri u regionu ne smeju ostavljati sumnju u njihovu stratešku orijentaciju i posvećenost. Regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi su od suštinskog značaja za napredak na odgovarajućim evropskim putevima. Evropska komisija je takođe izjavila da naša Unija mora biti jača i čvrsta, pre nego što na kraju može biti veća. Zbog toga će, u skladu sa Mapom puta za ujedinjenijom, snažnijom i više Demokratskom unijom², Komisija tokom ove godine predstaviti niz inicijativa usmerenih na poboljšanje demokratskog, institucionalnog i političkog okvira za Uniju 2025, zasnovanu na postojećim ugovorima.

Turska je ključni partner za EU i zemlja kandidat, sa kojom je nastavljen dijalog na visokom nivou i saradnja u oblastima od zajedničkog interesa, uključujući podršku sirijskim izbeglicama. Komisija je priznala legitimnu potrebu Turske da preduzme brze i proporcionalne mere da se suoči sa neuspehim pokušajem državnog udara u julu 2016.

¹ [COM\(2018\) 65 final](#)

² https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/roadmap-factsheet-tallinn_en.pdf

Međutim, Turska se značajno udaljava od Evropske unije, posebno u oblastima vladavine prava i osnovnih prava i kroz slabljenje efikasnih kontrola i ravnoteže u političkom sistemu. Evropska komisija je više puta pozvala Tursku da preokrene ovaj negativan trend kao prioritet.

II. SPROVOĐENJE STRATEGIJE PROŠIRENJA ZA 2015

Rešavanje reformi u oblasti **vladavine prava, osnovnih prava i dobrog upravljanja** ostaje najvažnije pitanje za zemlje uključene u proces proširenja. To je takođe ključni kriterijum na osnovu kojeg će EU procenjivati njihove izgleda. Moraju prihvatiti ove osnovne vrednosti EU mnogo snažnije i verodostojnije. Neuspeh da ih podrže takođe je odvratanje od investicija i trgovine. Jačanje vladavine prava nije samo institucionalno pitanje. To zahteva društvenu transformaciju.

a) Vladavina prava

Uprkos rastućem fokusu na reforme vladavine prava, napredak je ostao neujednačen u zemljama uključenim u proces proširenja. U Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji snažna posvećenost nove vlade sprovođenju „Prioriteta hitne reforme“ pozitivno je uticala na vladavinu prava. Posle pokušaja državnog udara u julu 2016, situacija vladavine prava u Turskoj nastavila je da se pogoršava.

Uspešna reforma **pravosudnog sistema** je dugoročni proces koji zahteva održivu političku volju širom političkog spektra i puno rada predstoji zemljama uključenim u proces proširenja. U Albaniji se očekuje da će tekući proces ponovne procene sudija i tužilaca bez presedana dati podsticaj pravosudnom sistemu u smislu profesionalizma, nezavisnosti i integriteta. U Turskoj, masovna otpuštanja sudija i tužilaca, kao i ustavne promene dodatno su ugrozile efikasnost i nezavisnost pravosuđa.

Zemlje moraju iskoreniti **korupciju** bez kompromisa i eliminisati svaki element zarobljavanja države. Korupcija je i dalje rasprostranjena uprkos stalnim naporima da se pravni i institucionalni okviri usklade sa *pravnim tekovinama EU* i evropskim standardima. Snažne i nezavisne institucije su ključne za sprečavanje i suzbijanje korupcije, posebno na visokom nivou i za sprovođenje efikasnijih istraga i krivičnih gonjenja, što dovodi do pravosnažnih sudskih odluka koje se izvršavaju i koje uključuju odvratajuće sankcije. Potrebna je veća transparentnost u upravljanju javnim sredstvima, naročito u svim fazama javnih nabavki, oblast koja je posebno sklona korupciji.

Postoje specijalizovana tela, ali se retko istražuju slučajevi neobjašnjivog bogatstva među politički izloženim osobama. Ograničeni napredak pokazuje nedostatak istinske političke volje u kombinaciji sa još ograničenim administrativnim kapacitetima. Veća transparentnost i odgovornost, odvajanje ovlašćenja i jači nezavisni nadzorni organi ostaju neophodni. Napori pokrenuti u Trstu 2017. kako bi se dogovorili regionalni instrumenti razmene podataka o otkrivanju imovine i sukobu interesa mogli bi doprineti poboljšanju uspeha zemalja u rešavanju slučajeva korupcije na području Zapadnog Balkana.

Uporište **organizovanog kriminala** u zemljama uključenim u proces proširenja ostaje jako. Snažne kriminalne grupe i dalje deluju u i iz regiona Zapadnog Balkana i Turske. Ovaj region ostaje važna ulazna ruta za trgovinu nedozvoljenom robom, naročito drogom i oružjem, i ljudi na putu ka EU. Države uključene u proces proširenja sve više saraduju sa agencijama za sprovođenje zakona EU, kao što su Europol i Eurojust i postepeno poboljšavaju svoje kapacitete za

rešavanje određenih vrsta organizovanog kriminala, uključujući i trgovinu drogom. U Albaniji, operacije sprovođenja zakona su u velikoj meri dovele do uspešnih zaplana velikih količina kanabisa, a nedavno i kokaina iz Latinske Amerike. Ipak, nivo osoblja i poštovanje operativne nezavisnosti organa za sprovođenje zakona i dalje su problematični u regionu. I dalje postoji jaz između analize pretnji organizovanog kriminala i postavljenih operativnih prioriteta, čime se smanjuje stopa uspeha u efektivnom razbijanju kriminalnih grupa. Vlasti takođe treba da počnu koristiti finansijske istrage - u skladu sa metodologijom Radne grupe za finansijske mere - i poboljšaju rezultate za oduzimanje prihoda stečenog krivičnim delom. Uspostavljanje i jačanje centralizovanih agencija zaduženih za identifikaciju i praćenje imovina stečenih kriminalnim radnjama (Kancelarija za povraćaj imovine) u zemljama uključenih u proces proširenja moglo bi učiniti njihove nacionalne sisteme za povraćaj imovine efikasnijim i olakšati operativnu saradnju sa Kancelarijama za povraćaj imovine u zemljama članicama EU. U vezi sa pranjem novca/borbom protiv finansiranja terorizma, zemlje uključene u proces proširenja trebaju, kao prioritet, uskladiti svoje zakonodavstvo i praksu sa preporukama Radne grupe za finansijske mere. Potrebno je uspostaviti konkretan i kontinuiran spektar za borbu protiv korupcije, pranja novca i organizovanog kriminala po hitnom postupku.

U cilju suzbijanja **terorizma**, nasilnog ekstremizma, radikalizacije i, posebno, pojave (vraćanja) stranih terorističkih boraca, EU je pojačala operativnu saradnju sa svakom od zemalja uključenom u proces proširenja. U svim zemljama se nastavljaju dobri naponi da se usklade zakonodavstvo i prakse u oblasti borbe protiv terorizma i borbe protiv radikalizacije sa standardima i praksama EU. Ostaje i dalje prostor za efikasnije strukture na nacionalnom i regionalnom nivou kako bi se osigurali konkretni rezultati, naročito u pogledu politika za sprečavanje nasilnog ekstremizma, trgovine oružjem, finansiranja terorizma, pranja novca, razmene informacija i protiv radikalizacije. Mreža za informisanje o radikalizaciji EU podržava većinu ovog rada. Borba protiv terorizma trebalo bi dalje da se intenzivira sa svakim partnerom Zapadnog Balkana i Turskom. Standarde zaštite ličnih podataka treba uskladiti sa standardima EU kako bi se omogućilo zaključivanje sporazuma o saradnji sa Eurojust-om. Inspirisani ranijim zajedničkim radom na temu borbe protiv terorizma, partneri EU i Zapadnog Balkana su se 2017. dogovorili o integrisanoj upravi unutrašnje bezbednosti Zapadnog Balkana kao novog pristupa izgradnji kapaciteta za upravljanje bezbednošću i reformama u regionu.

b) Osnovna prava

Osnovna prava su u velikoj meri zasnovana na zakonodavstvu na Zapadnom Balkanu, ali su potrebni ozbiljni naponi kako bi se osiguralo da se ona u potpunosti primenjuju u praksi. Turska je u periodu izveštavanja nastavila snažno da pogoršava ključne oblasti ljudskih prava.

Potreban je poseban fokus kako bi se zaštitila **sloboda izražavanja** i nezavisnost medija kao stuba demokratije širom regiona. U nekim zemljama je došlo do značajnog pogoršanja, uključujući i ozbiljne povrede u Turskoj, gde je više od 150 novinara u zatvoru. U drugim zemljama, u najboljem slučaju je postignut ograničen napredak. Nastavljeni su napadi i pretnje novinarima, dok su istrage i krivično gonjenje i dalje spori. Napori da se utiče na nezavisnost javnih servisa i netransparentno javno finansiranje medija ostaje prisutno u svim državama uključenim u proces proširenja. Ove zloupotrebe podrivaju ne samo osnovno pravo na slobodu izražavanja, već i demokratiju u regionu. Vlade treba da preduzmu hitne i konkretne korake za sprovođenje postojećih zakonskih okvira o slobodi izražavanja i poboljšaju sveobuhvatnu klimu za slobodu medija.

EU snažno podržava lokalne organizacije civilnog društva, branioce ljudskih prava, novinare i nezavisne medijske kuće, često prilikom zastrašivanja. Njihov doprinos je od vitalnog značaja za obezbeđivanje odgovornosti vlade o slobodi izražavanja, kao i o svim drugim osnovnim pravima.

Potrebno je povećati napore u zemljama uključenim u proces proširenja kako bi se efikasno rešavale zloupotrebe **prava deteta** koje i dalje postoje. Vlade takođe trebaju rešavati diskriminaciju **osoba sa invaliditetom, manjina** i drugih ugroženih grupa kao prioritet. Mora se više uraditi kako bi se unapredila **rodna ravnopravnost** i sprečilo nasilje nad ženama. Iako je na Zapadnom Balkanu ostvaren napredak u pravima lezbijki, homoseksualaca, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, neophodni su dodatni naponi kako bi se okončala diskriminacija, pretnje i nasilje. Neizvesna situacija **Roma** takođe treba da bude prioritetna jer se i dalje suočavaju sa socijalnom ekskluzijom, marginalizacijom i diskriminacijom. Potrebno je poboljšati **uslove u zatvoru** i proceduralna prava osumnjičenih i optuženih i prava žrtava treba uskladiti sa pravnim tekovinama EU. U Turskoj su dekreti usvojeni tokom vanrednog stanja ograničili ključna proceduralna prava uključujući i prava odbrane.

c) Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave

Pravilno funkcionisanje **demokratskih institucija** ostaje glavni izazov u nekoliko zemalja. To uključuje obezbeđivanje konstruktivnog dijaloga u političkom spektru, posebno u **parlamentima**. Uprkos određenom napretku, nekoliko osnovnih aspekata vođenja demokratskih izbora i dalje predstavljaju izazove. Preporuke misija za posmatranje izbora treba da budu pravilno primenjene. Parlamentarna odgovornost, kao suštinski element dobro funkcionalne demokratije, mora biti ugrađena u političku kulturu.

U Turskoj, uz priznavanje legitimne potrebe Turske da preduzme brze i proporcionalne mere u slučaju neuspešnog pokušaja državnog udara, postoje ozbiljne zabrinutosti u pogledu proporcionalnosti mera iz vanrednog stanja koje još uvek ostaju na snazi i koje su smanjile ključnu zakonodavnu funkciju Parlamenta dok se prostor za dijalog među političkim partijama dodatno suzio. Dalekosežne ustavne promene koje je Savet Evrope procenio kao nedostatak dovoljnih provera i ravnoteže i ugrožavanje razdvajanja ovlašćenja odobrene su na referendumu koji je organizovan tokom vanrednog stanja.

Na Zapadnom Balkanu, kapacitete nacionalnih parlamenata da vrše osnovnu zakonodavnu i nadzornu funkciju, potkopava nedostatak političkog dijaloga, prekomerna upotreba hitnih parlamentarnih procedura i odsustvo konstruktivnog angažovanja svih strana. Ostaje politička kultura podela, mada su neki bojkoti prevaziđeni. U Albaniji, međupartijski politički sporazum iz maja 2017. omogućio je nastavak parlamentarnog rada uoči izbora. U bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, novi Parlament je uložio napore da povrati svoje nadzorne kapacitete nad izvršnom funkcijom. Međutim, u Crnoj Gori opozicija je bojkotovala zakonodavnu aktivnost od sazivanja Parlamenta u novembru 2016. U Srbiji efikasnost parlamenta i kvalitet zakonodavstva suočavaju se sa nedostatkom odgovarajućeg parlamentarnog nadzora nad nacrtom zakona. Na Kosovu*, i u okviru prethodnih i sadašnjih vladajućih koalicija, rad Skupštine obeležen je političkom polarizacijom i paralizom, iako je Skupština nedavno ratifikovala Sporazum o demarkaciji granice sa Crnom Gorom. U Bosni i

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i usklađena je sa Rezolucijom UNSCR 1244/1999 i Mišljenjem MSP-a o proglašenju nezavisnosti Kosova..

Hercegovini, na usvajanje zakona koji proističu iz Agende reforme negativno su uticale tenzije između partija vladajuće koalicije, što je dovelo do usporavanja procesa reformi. Dok se sprovođenje izbora kao takvih u regionu uglavnom dešava bez većih incidenata, važni nedostaci, uključujući politizaciju izbornih organa, zloupotrebu državnih resursa i nedostatak transparentnosti u finansiranju političkih partija i izbornih kampanja, utiču na nivo poverenja građana u izborne procese.

Reforma javne uprave je presudna u jačanju upravljanja na svim nivoima. To podrazumeva poboljšanje kvaliteta i odgovornosti uprave, povećanje profesionalizma, depolitizacije i transparentnosti, takođe u zapošljavanju i otpuštanju, transparentnijem upravljanju javnim finansijama i boljim uslugama za građane. Potrebno je naći i odgovarajuću ravnotežu između centralne, regionalne i lokalne uprave. Iako je u nekim oblastima postojao umereni napredak na Zapadnom Balkanu, Turska je ozbiljno nazadovala u pogledu javnih službi i upravljanja ljudskim resursima i odgovornosti.

Sada su na snazi sveobuhvatne **strategije reforme** javne uprave i upravljanja javnim finansijama, osim u Bosni i Hercegovini i Turskoj. Kašnjenja u sprovođenju i finansijska održivost reformi i dalje predstavljaju zabrinutost. Transparentnost budžeta je u mnogim slučajevima poboljšana. Kvalitet **strateškog planiranja** centralne vlade i veze sa sektorskim planiranjem treba znatno poboljšati na Zapadnom Balkanu. Politike, zakonodavstvo i javne investicije se i dalje često pripremaju bez sistematskih procena uticaja i konsultacija. Ključni problem u većini zemalja je široka upotreba hitnih zakonodavnih procedura. Još uvek treba osigurati **profesionalizaciju civilne službe** u svim zemljama. Uprkos modernim zakonima o javnim službama, izuzeci se redovno koriste, posebno za imenovanja i otpuštanja viših civilnih službenika.

U svim zemljama uključenim u proces proširenja, **strukturu državne uprave** treba dalje racionalizovati. Na Zapadnom Balkanu, slična administrativna tela imaju različite statuse, od kojih mnogi od njih direktno podnose izveštaje vladi ili parlamentu, a ne njihovim resornim ministarstvima. Postoji nedovoljna odgovornost i izveštavanje između subordiniranih agencija i njihovih matičnih institucija. Kako bi poboljšale **pružanja usluga**, većina zemalja uključenih u proces proširenja se fokusirala na uvođenje usluga e-uprave, međutim inicijativama često nedostaje strateško upravljanje i koordinacija. Većina država je postigla napredak u usvajanju modernih zakona o opštim upravnim procedurama, ali u mnogim zemljama još uvek treba izmeniti znatnu količinu sektorskog zakonodavstva kako bi se posebni upravni postupci smanjili na minimum.

d) Migracija

Izazovi vezani za izbegličku krizu i nezakonite **migracije** su bili ključni za rad EU sa zemljama uključenim u proces proširenja. Napredak je ostvaren kroz zajednički rad duž migratornih ruta istočnog Mediterana/Zapadnog Balkana. Krijumčarenje migranata i trgovina ljudima i dalje zabrinjava. Potrebni su dodatni naporu kako bi se osiguralo da su zemlje bolje opremljene za suočavanje sa migracionim izazovima, uključujući u pogledu smanjenja ilegalne migracije, aktivnosti o povratku i zaštite granica i sprečavanja ilegalne migracije, izgradnje kapaciteta za azil, socijalne inkluzije i integracije, u skladu sa *pravnim tekovinama EU*.

U istaknutim naporima, Turska trenutno pruža zaštitu za više od 3,5 miliona registrovanih sirijskih izbeglica, a EU ostaje posvećena da pomogne Turskoj u rešavanju ovog izazova. Saradnja u skladu sa Izjavom EU i Turske nastavila je da daje konkretne rezultate. Konsolidovan je trend značajnog smanjenja nepravilnih i opasnih prelaza i gubitka života u Egejskom moru. 42 319 migranata je stiglo putem istočne mediteranske rute 2017, u

poređenju sa 182 277 u 2016, što predstavlja pad od skoro 77%. Turska obalna straža ostala je posvećena aktivnom patroliranju i sprečavanju nepravilnog prelaska i otvaranja novih ruta. EU Instrument za izbeglice u Turskoj nastavlja da podržava potrebe izbeglica i podržava prihvatne zajednice. Njena prva tranša od 3 milijarde evra je u potpunosti ugovorena. Isplata je dostigla 1,9 milijardi evra do sada. Pokrenuta je mobilizacija druge tranše instrumenta, u skladu sa izjavom EU i Turske. Instrument se pokazao kao jedan od najbržih i najefikasnijih mehanizama podrške EU, pružajući skoro 1,2 miliona najugroženijim izbeglicama sa mesečnim gotovinskim transferima u okviru mreže za hitnu socijalnu sigurnost. Više od 312 000 dece završilo je kurs turskog jezika, a za 500 000 učenika započela je raspodela pribora za pisanje i knjiga. Izbeglice su imale koristi od više od 763 000 konsultacija za primarnu zdravstvenu zaštitu, a više od 217 000 male dece sirijskih izbeglica je u potpunosti vakcinisano.

Mere reakcije uz koordinaciju EU koje podržavaju napore na nacionalnom nivou rezultirale su 2017. smanjenjem neregularnih migracionih tokova koji su „tranzitovali“ region Zapadnog Balkana za 91% i ukupnom stabilizacijom situacije duž granica. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Srbija su se posebno pokazale kao pouzdani partneri EU u ovoj oblasti. Ipak, oni su ostali pogođeni i njihovi kapaciteti za rešavanje kriznih situacija su kontinuirano testirani. Administrativni kapaciteti i infrastruktura zahtevaju dalje jačanje u čitavom regionu. EU je posvećena podršci naporima partnera Zapadnog Balkana. Komisija pregovara o sporazumima o statusu između Agencija za evropsku graničnu i obalnu stražu i Zapadnog Balkana. Ovo će omogućiti raspoređivanje timova Agencije za evropsku graničnu i obalnu stražu sa izvršnim ovlašćenjima u zonama koje se graniče sa spoljnom granicom EU u cilju podrške državnim graničnim vlastima.

e) **Ekonomija**

Zapadni Balkan i Turska imaju značajan **ekonomski potencijal**. Povećanje stope rasta u poslednjih nekoliko godina prevedeno je u stvaranje novih radnih mesta. Uprkos određenom napretku, sve vlade se suočavaju sa velikim strukturnim ekonomskim i društvenim izazovima, sa visokom stopom nezaposlenosti, posebno među mladima, velikim neusklađenostima veština, stalnim visokim nivoima neformalne ekonomije, slabim poslovnim okruženjem sa ograničenim pristupom finansijama i nižim nivoima inovacija i regionalne povezanosti. Na Zapadnom Balkanu, investiciona klima je i dalje otežana znakovima zarobljavanja države, posebno u pogledu nedostatka nezavisnih i efikasnih pravosudnih sistema i neujednačenog sprovođenja pravila konkurencije. Uticaj države na ekonomiju je snažan u regionu, pogoršavajući rizik od korupcije putem slabog upravljanja javnim finansijama i česte promene u dozvolama i porezima. Potrebno je ojačati okvire korporativnog upravljanja i završiti proces privatizacije. Sistem infrastrukture i obrazovanja treba poboljšati. Investicije u infrastrukturu u regionu trebalo bi da budu u skladu sa prioritetima dogovorenim sa EU, posebno u kontekstu proširenja Transevropskih mreža-transportnih mreža na Zapadnom Balkanu. U Turskoj se ekonomski rast snažno oporavio, ali je poslovno okruženje nastavilo da se pogoršava, a ekonomija i dalje ostaje podložna finansijskoj nesigurnosti, promenama poverenja globalnih investitora i političkim rizicima koji se nastavljaju.

EU podržava poboljšane formulacije politike i ekonomskog upravljanja kroz primenu programa ekonomskih reformi, koja je sastavni deo procesa pripreme. Ovaj postupak je postao ključno sredstvo za formulisanje i sprovođenje makroekonomskih i strukturnih reformi. Ona na taj način pomaže ojačanju dugoročno održivog rasta i konvergencije, olakšava planiranje politike i doprinosi ostvarivanju napretka u smislu ekonomskih kriterijuma iz Kopenhagena.

Sve vlade se pozivaju da podnesu godišnje programe ekonomskih reformi. Sada je potreban jak politički pritisak i odgovornost vlade u cilju sprovođenja identifikovanih reformi. EU takođe podržava poboljšanje investicione klime u zemljama Zapadnog Balkana kroz produblјivanje Regionalnog ekonomskog prostora koji ima za cilj da ukloni prepreke za trgovinu, mobilnost i investicije u celoj regiji. U decembru 2016, Komisija je usvojila preporuku za otvaranje pregovora sa pogledom na potencijalna proširenja i modernizaciju carinske unije između EU i Turske, koja je do tada bila razmatrana u Savetu.

f) Regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi

Regionalna saradnja je ključna za osiguranje političke stabilizacije i ekonomskih mogućnosti. Agenda povezanosti EU dala je regionalnoj saradnji Zapadnog Balkana dodatni zamah. Godine 2017. u Trstu, lideri regiona su podržali akcioni plan za regionalni ekonomski prostor i potpisali Sporazum o transportnoj zajednici. Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi i druge regionalne inicijative nastavili su da unapređuju stabilizaciju i saradnju. Formirana je Regionalna kancelarija za saradnju mladih i pokrenula je prvi poziv za podnošenje predloga projekata za nastavak jačanja saradnje među ljudima. Program Erasmus + nastavio je da podstiče međukulturalni dijalog u visokom obrazovanju i među mladima i podržao je mere za podsticanje internacionalizacije i modernizacije visokoškolskih ustanova i sistema. Postignut je određeni napredak u realizaciji projekata povezivanja na terenu. Akcioni plan za Strategiju EU koji je fokusiran na Jadransko-jonski region doprineo je podsticanju razvoja zajedničkih projekata, promovisanju daljeg usklađivanja sa *pravim tekovinama EU* u zemljama učesnicama. Međutim, još uvek nije ispunjen preveliki broj obaveza iz regionalnih sporazuma i obaveza. Ukoliko se želi da građani uvide realne prednosti regionalne saradnje, neophodni su dodatni naponi kako bi se ovi sporazumi i obaveze učinili operativnim, uključujući i sprovođenje mera reforme povezanosti u 2015.

Dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja su suštinski elementi procesa stabilizacije i pridruživanja i proširenja. Iako postoje kontakti i saradnja između vlada na bilateralnom i regionalnom nivou, postoji potreba za dodatnim naporima u najosetljivijim oblastima kao što su ratni zločini, nestala lica, organizovani kriminal i sudska i policijska saradnja. Jedan izuzetak odnosi se na povratak izbeglica iz balkanskih ratova; ovde Regionalni program stambenog zbrinjavanja pokazuje pozitivne rezultate. Izjave koje negativno utiču na dobrosusedske odnose treba izbegavati. Promovisanje stabilnosti i stvaranje okruženja pogodnog za prevazilaženje nasleđa prošlosti i pomirenja zahtevaju i odgovorno političko rukovodstvo i dalje suštinske napore. Sporazum o prijateljstvu između Bugarske i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije predstavlja pozitivan primer u ovom pogledu.

Politika proširenja EU mora nastaviti da pruža stabilnost. Zbog toga EU ne može i neće uvesti **bilateralne sporove**. Oni moraju biti hitno rešeni od strane odgovarajućih strana. Rezultati u ovom pogledu bili su ograničeni. Dalji naponi su potrebni u regionu Zapadnog Balkana. Potreban je hitni napredak u dijalogu pod posredstvom EU, radi potpune normalizacije odnosa između Srbije i Kosova, što bi trebalo da rezultira zaključivanjem i sprovođenjem sveobuhvatnog, pravno obavezujućeg sporazuma o normalizaciji. Što se tiče Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, trebalo bi da se izgradi pozitivan napredak u pronalaženju pregovaračkog i međusobno prihvatljivog rešenja za pitanje

naziva pod okriljem UN-a, zajedno sa napretkom u dobrosusedskim odnosima. Albanija je takođe preduzela korake za rešavanje dugoročnih bilateralnih sporova.

Iako obnovljeni naponi u razgovorima o sporazumu o Kipru pod vođstvom Ujedinjenih Nacija nisu doveli do sporazuma, važno je očuvati dosadašnji napredak i nastaviti pripreme za pravično, sveobuhvatno i održivo rešenje, uključujući i spoljne aspekte. Nastavak posvećenosti i doprinosa Turske u konkretnim uslovima za pregovore o pravednom, sveobuhvatnom i održivom rešavanju kiparskog pitanja u okviru UN-a biće od najveće važnosti. Turska mora hitno ispuniti svoju obavezu da u potpunosti primeni Dodatni protokol i napreduje ka normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar. Komisija poziva na izbegavanje bilo kakvih pretnji, uzroke napetosti ili aktivnosti koje mogu ugroziti dobrosusedske odnose i mirno rešavanje sporova. Komisija naglašava sva suverena prava država članica EU. Ovo uključuje, između ostalog, pravo na sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i eksploataciju prirodnih resursa u skladu sa *pravnim tekovinama EU* i međunarodnim pravom, uključujući i Konvenciju UN o pravu mora. Akcije i izjave Turske protiv nekoliko država članica EU takođe su stvorile tenzije koje negativno utiču na odnose sa EU. Rešavanje ovih bilateralnih pitanja je prioritet.

III. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu gore navedene analize i procene u rezimeima zemalja u aneksu, Komisija pruža sledeće **zaključke** i **preporuke**:

I

1. **Politika proširenja EU** je ulaganje u **mir, sigurnost, prosperitet i stoga stabilnost** u Evropi. Ona pruža povećane ekonomske i trgovinske mogućnosti za obostranu korist EU i zemalja koje teže članstvu. Čvrsta perspektiva članstva u EU, kako to kontinuirano potvrđuju EU i njene države članice, nastavlja da bude transformacija i sidro stabilnosti i sigurnosti u zemljama Jugoistočne Evrope.
2. Proces proširenja se i dalje temelji na **utvrđenim kriterijumima i pravednim i rigoroznim uslovima**. Svaka zemlja se procenjuje na osnovu **sopstvenih zasluga** kako bi se podstakle dalekosežne reforme. Da bi perspektiva proširenja postala stvarna, čvrsta posvećenost načelu „osnovna pitanja pre svega“ i dalje je od suštinskog značaja.
3. Strategija Komisije za **Zapadni Balkan**, usvojena u februaru 2018, pruža **istorijsku priliku** da čvrsto i nedvosmisleno poveže budućnost regiona sa Evropskom unijom. Zemlje u regionu sada moraju odlučno delovati i nepovratno unaprediti svoj proces transformacije i rešiti postojeće nedostatke, posebno u vezi sa osnovama vladavine prava, osnovnih prava, demokratskih institucija i reforme javne uprave, kao i ekonomije.

II

4. **Turska** je ključni partner Evropske unije. EU, koja je odmah i snažno osudila pokušaj državnog udara u julu 2016, ponovila je punu podršku demokratskim institucijama u zemlji i priznala legitimnu potrebu Turske da preduzme brze i proporcionalne mere pred takvom ozbiljnom pretnjom. Međutim, šira i kolektivna priroda mera koje su preduzete od pokušaja državnog udara, kao što su široko rasprostranjena grupna otpuštanja, hapšenja i pritvaranja, nastavljaju da izazivaju ozbiljne zabrinutosti u pogledu proporcionalnosti mera iz vanrednog stanja koje i dalje ostaje na snazi. Turska vlada je ponovila svoju posvećenost pridruživanju Evropskoj uniji, ali to nije u skladu sa odgovarajućim merama i reformama. Naprotiv, Turska se značajno udaljava od Evropske unije. U trenutnim okolnostima, ne otvaraju se nova poglavlja. Turska mora preokrenuti trenutni negativni trend vladavine prava i osnovnih prava kao prioritet, počev od ukidanja vanrednog stanja i rešavanja slabljenja efektivnih kontrola i ravnoteže u političkom sistemu, uključujući i kroz pojačanu saradnju sa Savetom Evrope.

Postojalo je ozbiljno nazadovanje u ključnim oblastima pravosuđa, reforme javne uprave, osnovnih prava i slobode izražavanja, i dalje nazadovanje u sve većem broju drugih oblasti. Puno poštovanje vladavine prava i osnovnih prava i sloboda je suštinska obaveza procesa pristupanja. Od uvođenja vanrednog stanja, preko 150.000 ljudi je pritvoreno, a 78.000 je uhapšeno. Preko 150 novinara ostalo je u zatvoru, zajedno sa velikim brojem pisaca, branitelja ljudskih prava, advokata i izabranih predstavnika. Mnogi turski građani bili su pritvoreni zbog izražavanja političkih stavova na društvenim medijima. 31 dekret koji je donet tokom vanrednog stanja, a koji je oslobođen sudske kontrole i efektivne kontrole od strane parlamenta, značajno je ograničio ključna građanska i politička prava, uključujući slobodu izražavanja, slobodu okupljanja i odbrambena prava. Komisija za vanredne situacije je postala formalno operativna, ali i dalje treba da se razvije u efikasan, kredibilan pravni lek, u kontekstu gde je kapacitet Turske da osigura efikasan domaći pravni lek u smislu Evropskog suda za ljudska prava dodatno potkopao niz problematičnih sudskih presuda.

Na referendumu koji je organizovan tokom vanrednog stanja, dalekosežne ustavne izmene koje uvode predsednički sistem usvojene su sa malom razlikom. Savet Evrope ih je ocenio kao nepostojanje dovoljnih kontrola i ravnoteže, kao i ugrožavanje razdvajanja ovlašćenja između izvršne vlasti i pravosuđa. Ključna funkcija Parlamenta kao zakonodavca bila je ograničena, prostor za dijalog među političkim partijama dodatno se sužavao u Parlamentu, dok je više članova HDP-a uhapšeno, a desetorici je oduzeta funkcija. Imenovanje poverenika za zamenu izabranih predstavnika dovelo je do značajnog slabljenja lokalne demokratije. Civilno društvo je bilo pod velikim pritiskom zbog velikog broja hapšenja aktivista, uključujući branitelje ljudskih prava, što je dovelo do brzog smanjenja prostora za osnovna prava i slobode. Situacija na jugoistoku i dalje ostaje jedan od najkritičnijih izazova za stabilnost Turske. Nije bilo razvoja na nastavku verodostojnog političkog procesa koji je potreban za postizanje mirnog i održivog rešenja.

Iako se rast snažno oporavio 2017, on je i dalje ranjiv, osim ukoliko Turska ne reši makroekonomske neravnoteže, sprovede dalje strukturne reforme i poboljša poslovno okruženje. Politička neizvesnost, povećana državna kontrola u ekonomskoj sferi i napadi na nezavisnost pravosuđa doveli su do manje predvidive investicione klime, pada nacionalne valute i značajnog pada evropskih direktnih investicija.

EU i Turska su nastavile dijalog i saradnju u oblastima od zajedničkog interesa, uključujući nekoliko poseta na visokom nivou i sastanaka lidera u maju 2017. i martu 2018. Nastavljeni su dijalozi na visokom nivou o spoljnoj i bezbednosnoj politici, uključujući o borbi protiv terorizma, transportu i ekonomiji. Evropska komisija naglašava važnost svojih predloga Savetu za proširenje i modernizaciju Carinske unije između EU i Turske, koje bi bilo uzajamno korisno.

Turska je nastavila da ulaže napore da obezbedi zaštitu više od 3,5 miliona izbeglica iz Sirije i oko 365 000 izbeglica iz drugih zemalja. Saradnja sa EU u oblasti migracije nastavila je da pruža konkretne i izuzetne rezultate u smanjenju neredovnih i opasnih prelazaka i spašavanju života u Egejskom moru. EU Instrument za izbeglice u Turskoj nastavlja da podržava potrebe izbeglica i podržava prihvatne zajednice. Što se tiče primene Mape puta za liberalizaciju viznog režima, početkom februara, Turska je Evropskoj komisiji dostavila plan rada koji opisuje kako Turska planira ispuniti sedam neispunjenih kriterijuma za liberalizaciju viznog režima. Komisija ocenjuje predloge Turske, a zatim slede dalje konsultacije sa turskim kolegama.

Turska je pokrenula vojnu operaciju u severnoj Siriji. Dok Turska ima pravo da preduzme mere kako bi sprečila terorističke napade protiv nje, operacija je izazvala neposredne humanitarne probleme uz dodavanje brige o novoj eskalaciji nasilja.

U skladu sa ponovljenim stavovima Saveta i Komisije iz prethodnih godina, potrebno je da Turska hitno ispuni svoju obavezu da u potpunosti primeni Dodatni protokol i napreduje ka normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar. Iako je Konferencija sazvana na Kipru završena bez dogovora u julu 2017, važno je očuvati postignuti napredak i nastaviti pripreme za pravično, sveobuhvatno i održivo rešenje, uključujući i spoljne aspekte. Nastavak posvećenosti i doprinosa Turske u konkretnim uslovima za takvo pošteno, sveobuhvatno i održivo rešenje biće od najveće važnosti.

Saradnja sa Grčkom i Bugarskom u oblasti migracija dodatno se pojačala. Međutim, tenzije u Egejskom moru i istočnom Mediteranu nisu doprinele dobrosusedskim odnosima i podrivale su regionalnu stabilnost i sigurnost. Bilateralni odnosi sa nekoliko država članica EU su se pogoršali, uključujući ponekad uvredljive i neprihvatljive retorike. EU je pozvala Tursku da izbegne bilo kakvu pretnju ili akciju usmerenu protiv države članice ili bilo koje uzroke napetosti ili akcije koje mogu ugroziti dobrosusedske odnose i mirno rešavanje sporova. Štaviše, u martu 2018, Savet Evrope oštro je osudio kontinuirane ilegalne akcije Turske u Istočnom Mediteranu i Egejskom moru i podsetio na obavezu Turske da poštuje međunarodno pravo i dobrosusedske odnose i normalizuje odnose sa svim državama članicama EU.

1. **Crna Gora** je održala predsedničke izbore u aprilu 2018. godine. Preliminarni koraci su preduzeti kako bi se sprovele preporuke Misije za posmatranje izbora za ljudska prava Kancelarije za demokratske institucije i saradnju u Evropi nakon parlamentarnih izbora 2016. godine. Međutim, sudsko praćenje prijavljenih nepravilnosti je veoma ograničeno. Dalji rad je potreban da se konsoliduje poverenje u izborni okvir. Vraćanje političke rasprave parlamentu je odgovornost svih partija.

U pregovorima o pridruživanju EU ostvaren je dalji napredak, a otvoreno je 30 poglavlja, od kojih su tri privremeno zatvorena. U oblasti vladavine prava Crna Gora je nastavila da napreduje posebno u pogledu pravnog i institucionalnog okvira, dok praktični uticaj reformi još nije dovoljno vidljiv i nije postignut napredak u oblasti slobode izražavanja. Celokupan sistem vladavine prava, posebno pravosuđe, sada treba da ostvari više rezultata. Napredak u poglavljima vladavine prava, prikazan opipljivim rezultatima, a naročito u cilju jačanja slobode izražavanja i medija i dosadašnjeg iskustva u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, pranja novca i trgovine ljudima, nastaviće da utvrđuje tempo pregovora o pristupanju u celini.

Dobar napredak je postignut u zakonodavstvu usmerenom na primenu zapošljavanja zasnovanog na zaslugama u javnoj službi koji se sada treba sprovesti. Crna Gora je napredovala u jačanju makroekonomske i fiskalne stabilnosti uz početak sprovođenja srednjoročne strategije fiskalne konsolidacije. Nivo javnog duga je visok i nastavlja da se povećava. Sadašnji naponi za poboljšanje infrastrukture i obrazovnog sistema trebaju biti dopunjeni reformom tržišta rada, smanjenjem nepodsticajnih mera u pogledu rada i razvojem konkurentne izvozno orijentisane industrije.

2. **Srbija** je održala predsedničke izbore u aprilu 2017. Nakon ostavke premijera i njegovog izbora za predsednika, nova Vlada je preuzela funkciju u junu 2017. Nova vlada je ostala posvećena integraciji u EU.

Pregovori o pristupanju EU su napredovali, sa 12 otvorenih poglavlja, od kojih su dva privremeno zatvorena. Ukupni tempo pregovora i dalje će zavisiti od napretka Srbije u reformama, a posebno intenzivnijeg tempa reformi u vladavini prava i normalizacije odnosa sa Kosovom. Iako je postignut određeni napredak u vladavini zakona, Srbija sada treba ojačati svoje napore i ostvariti više rezultata, posebno u smislu stvaranja povoljnog okruženja za slobodu izražavanja, jačanje nezavisnosti i sveukupne efikasnosti pravosudnog sistema, i u ostvarivanju održivog napretka u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i pranje novca. Ekonomske reforme i dalje proizvode rezultate, posebno u pogledu makroekonomske stabilizacije. Međutim, nivo javnih i privatnih investicija ostao je nizak, a poslovno okruženje za mala i srednja preduzeća treba dodatno poboljšati. Glavne strukturne reforme javne uprave, poreske uprave i preduzeća u državnom vlasništvu ostaju nepotpune. U kontekstu pregovora o pristupanju, neophodno je da Srbija razvije i održi povećane administrativne kapacitete za rešavanje pitanja EU.

Srbija treba značajno proširiti svoj angažman u dijalogu sa Kosovom, uključujući i sprovođenje svih sporazuma, a naročito sporazuma o energetici, mostu u Mitrovici, IUG-u i priznavanju diploma. Inicijativa predsednika u pogledu pokretanja unutrašnjeg dijaloga o Kosovu je dobrodošla.

Srbija treba da nastavi sa svojom pozitivnom ulogom u regionu u poboljšanju regionalnih veza i očuvanju stabilnosti.

3. **Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija** je, nakon teškog perioda, konačno prevazišla svoju duboku političku krizu, uz podršku EU i međunarodne zajednice. Još jednom je jasno prisutna politička volja da se napreduje, a pozitivna promena u političkom razmišljanju viđena je širom društva, čiji nedostatak je bio značajna prepreka reformama u poslednjih nekoliko godina. Sprovedenje ovih neophodnih strukturnih reformi je dugoročni proces.

Komisija je zadovoljna činjenicom da je Sporazum Pržino u velikoj meri sproveden, čak i u teškom političkom kontekstu.

Značajan rad je sproveden kako bi se rešili prioriteti hitne reforme od leta 2017. godine, kroz iskrenu želju za reformom, praćenom pripremom propuštenih strategija i zakonodavstva, te konsultovanjem svih zainteresovanih strana, uključujući i opoziciju, na inkluzivan i transparentan način. Usvojen je niz strategija i zakona, naročito u oblasti vladavine prava, između novembra 2017. i februara 2018. Mnogi drugi su spremni za usvajanje u narednim mesecima. Međutim, strukturni izazovi ostaju naročito u oblasti pravosuđa.

U svetlu postignutog napretka, Komisija preporučuje da Savet odluči o otvaranju pregovora o pristupanju sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, održavajući i produbljujući trenutni reformski zamah u pogledu prioritete hitne reforme, koji su odlučujući za dalji napredak zemlje. Da bi to podržala, Komisija će primeniti ojačani pristup za pregovaračka poglavlja o pravosuđu i osnovnim pravima i pravosuđu, slobodama i sigurnosti u zemlji.

4. **Albanija** nastavlja da ostvaruje stalni napredak u sprovođenju pet ključnih prioriteta za otvaranje pregovora o pristupanju. Reforma javne uprave je konsolidovana u cilju unapređenja profesionalizma i depolitizacije. Usvojene su dalje aktivnosti radi jačanja nezavisnosti, efikasnosti i odgovornosti pravosudnih institucija, posebno kroz napredak u sprovođenju sveobuhvatne reforme pravosuđa. Ovo uključuje prve opipljive rezultate u ponovnom ocenjivanju svih sudija i tužilaca (provera), uz ostavku 15 visokih sudija i tužilaca i prvih saslušanja koja su rezultirala ostavkom sudija Ustavnog suda i potvrdom dužnosti sudija Ustavnog suda.

Dalje utvrđeni naponi su preduzeti u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i borbu protiv trgovine i proizvodnjom droge, doprinoseći postizanju snažnih rezultata proaktivnih istraga, krivičnih gonjenja i presuda. Usvojene su dodatne mere u cilju jačanja delotvorne zaštite ljudskih prava, uključujući pripadnike manjina i Roma i antidiskriminacione politike, kao i primenu imovinskih prava.

U svetlu postignutog napretka, Komisija preporučuje da Savet odluči da se pregovori o pristupanju sa Albanijom otvore, održavajući i produbljujući trenutni zamah reformi u ključnoj oblasti vladavine prava, posebno u svih pet ključnih prioriteta i nastavljajući sa ostvarivanjem konkretnih i opipljivih rezultata u ponovnom vrednovanju sudija i tužilaca (provera).

Da bi to podržala, Komisija će primeniti ojačani pristup za pregovaračka poglavlja o pravosuđu i osnovnim pravima i pravdi, slobodama i sigurnosti u zemlji.

- 9. Bosna i Hercegovina** je sporim tempom tokom 2017. godine ostvarila prioritete proistekle iz procesa reformi, posebno u pogledu Agende reformi. Reformski naponi usmereni ka EU moraju da se pojačaju kako bi se rešili duboko ukorenjeni strukturni problemi koji su zadržali razvoj zemlje. Ostaje da se izborni okvir hitno izmeni u cilju osiguranja pravilne organizacije izbora u oktobru 2018. godine i nesmetanog sprovođenje rezultata. S tim u vezi, svi politički lideri trebaju preuzeti svoju odgovornost i pronaći rešenje u pogledu Doma naroda Federacije, kako se perspektiva zemlje i njenih građana u EU ne bi ugrozila. Dalje socio-ekonomske reforme, jačanje vladavine prava i javne uprave u skladu sa evropskim standardima na svim nivoima vlasti, kao i dalje unapređivanje saradnje između svih nivoa nastavljaju da ostaju prioritet. Mehanizmi koordinacije o pitanjima EU bili su efikasni u izradi skupa koordinisanih odgovora potrebnih za tekuću pripremu Mišljenja Komisije o zahtevu za članstvo Bosne i Hercegovine u EU. Pravilno funkcionisanje mehanizma će i dalje ostati od suštinskog značaja kako bi se zemlji omogućilo da se suoči sa sve većim izazovima procesa integracije u EU, poput usvajanja daljih strategija u celoj zemlji, kao i strateškog programa za pravno usklađivanje zemlje sa pravnim tekovinama EU. Ekonomski razvoj ostaje spor i suočava se sa nedovoljnom vladavinom prava, i dalje lošim poslovnim okruženjem, neefikasnom i fragmentisanom javnom upravom i velikim disbalansom na tržištu rada i nepodržavajućom investicionom klimom.
10. Na **Kosovu**, reforme vezane za EU su usporile zbog dužeg izbornog perioda 2017. godine i izazovnog domaćeg političkog konteksta koji je uticao na rad Skupštine. Politički akteri moraju ponovo da se angažuju u konstruktivni dijalog, a Skupština je ključni forum za političku raspravu. Nova Vlada i Skupština trebalo bi da predstave reforme kao prioritet i izgrade konsenzus o ključnim strateškim pitanjima za Kosovo. Treba ubrzati sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i prateće Agende evropskih reformi. Postignut je napredak u pogledu ekonomije, posebno na unapređenju poslovnog okruženja. Međutim, trebalo bi preduzeti mere protiv široko rasprostranjene sive ekonomije i visoke nezaposlenosti. Situacija na severu Kosova ostaje naročito izazovna. Nedavna ratifikacija sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom predstavlja važno postignuće u duhu dobrosusedskih odnosa i predstavlja ključni korak ka liberalizaciji viznog režima. Komisija trenutno ocenjuje rezultate Kosova u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Pokušaj 43 poslanika Skupštine Kosova u decembru 2017. godine da ukinu Zakon o specijalnim komorama i specijalnom tužilaštvu pokrenuo je ozbiljne zabrinutosti. Biće neophodno da Kosovo bude u potpunosti u skladu sa svojim međunarodnim obavezama u vezi sa specijalnim komorama i specijalnim tužilaštvom, koji su osnovani da bi se bavili određenim navodima o međunarodnim zločinima počinjenim u kontekstu sukoba na Kosovu.

Kosovo mora znatno produbiti svoj angažman u dijalogu sa Srbijom, uključujući i sprovođenje svih sporazuma, a naročito sporazuma o Asocijaciji/ Zajednici opština sa većinskim srpskim stanovništvom.

Rad Upravljačkog tima, koji je pokrenut 4. aprila, treba da se intenzivira, u potpunosti poštujući Briselske sporazume iz 2013. i 2015. godine.

IV. ANEKSI

1. Rezimej nalaza izveštaja³

2. Statistički aneksi

³ Referenca na broj radnih dokumenata osoblja.

EVROPSKA
KOMISIJA

Strazburg, 17.4.2018
COM(2018) 450 konačna verzija

ANEKSI 1 do 2

ANEKSI

SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM KOMITETU I KOMITETU REGIONA

2018 Saopštenje EU o politici proširenja

{SWD(2018) 150 konačna verzija} - {SWD(2018) 151 konačna verzija} -
 {SWD(2018) 152 konačna verzija} -
{SWD(2018) 153 konačna verzija} - {SWD(2018) 154 konačna verzija} -
 {SWD(2018) 155 konačna verzija} -
 {SWD(2018) 156 konačna verzija}

Aneks 1 – Rezime nalaza izveštaja

Turska

Vanredno stanje koje je proglašeno nakon pokušaja državnog udara 15. jula 2016. ostaje na snazi, sa ciljem da se demilitarizuje pokret Gülena, koji su turske vlasti odredile kao terorističku organizaciju koja je odgovorna za pokušaj državnog udara, kao i za podršku borbi protiv terorizma, u kontekstu ponovljenih napada u Turskoj.

EU, koja je odmah i snažno osudila pokušaj državnog udara, ponovila je punu podršku demokratskim institucijama u zemlji i priznala legitimnu potrebu Turske da preduzme brze i proporcionalne mere pred takvom ozbiljnom pretnjom. Međutim, širok obim i kolektivna priroda i nesrazmernost mera preduzetih od pokušaja državnog udara u vanrednom stanju, kao što su široko rasprostranjena otpuštanja, hapšenja i pritvaranja, nastavljaju da izazivaju ozbiljne zabrinutosti. Turska bi trebalo bez odlaganja ukinuti vanredno stanje.

Ozbiljni nedostaci utiču na 31 dekret donet do sada u vanrednom stanju. Dekreti nisu bili podložni marljivom i efikasnom nadzoru od strane parlamenta. Shodno tome, dekreti već dugo nisu bile otvoreni za sudsku reviziju i nijedan od njih još nije bio predmet odluke Ustavnog suda. Ovi hitni dekreti su posebno ograničili određena građanska i politička prava, uključujući slobodu izražavanja, slobodu okupljanja i procesna prava. Takođe su izmenili ključne zakone koji će nastaviti da imaju efekat kada se ukine vanredno stanje.

Od uvođenja vanrednog stanja, više od 150 000 ljudi je pritvoreno, 78 000 je uhapšeno i više od 110 000 civilnih službenika je otpušteno, dok je, prema rečima vlasti, vraćeno oko 40 000, od čega oko 3 600 dekretom.

Komisija za žalbe u vanrednim situacijama postala je operativna i primila je ukupno 107.000 žalbenih zahteva. Ova komisija je tek počela da donosi odluke u decembru 2017. godine i do sada je pružila obeštećenje samo malom broju podnosioca prijave. Njene odluke su otvorene za sudsku reviziju. I dalje treba da se razvije u efikasan i transparentan pravni lek za one koji su nepravredno pogođeni merama vanrednog stanja.

Pored Komisije za žalbe, kapacitet Turske da osigura efikasan domaći pravni lek u smislu Evropskog suda za ljudska prava dodatno je ugrožen brojnim nesrećnim predsedanima. U jednom slučaju niži sud odbio je da se pridržava odluke Ustavnog suda u vezi sa simboličnim predmetom; naknadnu presudu Ustavnog suda za jednog od optuženih na kraju je sproveo niži sud. Nekoliko sudskih presuda povoljnih za istaknute optužene, uključujući i branioca ljudskih prava, brzo su preinačene od strane drugog ili čak istog suda, u nekim slučajevima nakon komentara izvršne vlasti.

Ključne preporuke Saveta Evrope i njegovih tela tek treba rešiti u Turskoj. Navodi o nepravilnim postupcima moraju biti utvrđeni transparentnim procedurama i na individualnoj osnovi. Individualna krivična odgovornost može se ustanoviti samo uz puno poštovanje razdvajanja ovlašćenja, potpune nezavisnosti pravosuđa i prava svakog pojedinca na pravično suđenje. Turska bi trebalo bez odlaganja ukinuti vanredno stanje.

U aprilu 2017. godine, Turska je održala referendum kojim su tesnom većinom usvojene ustavne izmene i uveden predsednički sistem. Izmene je ocenila Venecijanska komisija kao izmene kojima nedostaje dovoljna kontrola i ravnoteža, kao i razdvajanje ovlašćenja između izvršne vlasti i pravosuđa. Sam referendum je pokrenuo ozbiljnu zabrinutost u vezi sa sveukupnim negativnim uticajima vanrednog stanja, „nepromenjenim terenima“ za obe strane kampanja i potkopao zaštitne mere za integritet izbora.

U vanrednom stanju, ključna funkcija Parlamenta kao zakonodavne vlasti bila je ograničena, pošto je Vlada pribegavala hitnim uredbama sa „snagom zakona“ koje takođe regulišu pitanja koja bi trebala biti rešena po redovnoj zakonodavnoj proceduri. U svetlu pogoršanja političkih neslaganja u zemlji, prostor za dijalog među političkim partijama dodatno se suzio u Parlamentu. Posle jednokratnog ukidanja parlamentarnih imuniteta u maju 2016. godine, uhapšeni su mnogi zakonodavci opozicione partije HDP, dok je deseterici poslanika oduzeta funkcija.

Povećala se uloga predsednika nad izvršnom vlašću, nakon nekoliko prenosa nadležnosti na Predsedništvo kroz hitne dekrete. Imenovanje poverilaca za zamenu rukovodilaca i izabranih predstavnika dovelo je do značajnog slabljenja lokalne demokratije.

Civilno društvo je bilo pod rastućim pritiskom, naročito s obzirom na veliki broj hapšenja aktivista, uključujući branioce ljudskih prava i ponovnu upotrebu zabrane demonstracija i drugih vrsta okupljanja, što je dovelo do brzog smanjenja prostora za osnovna prava i slobode. Mnoge organizacije orijentisane na prava ostale su zatvorene kao deo mera iz vanrednog stanja i nije im bio na raspolaganju delotvoran pravni lek u pogledu konfiskacija.

Vlada je popravila pravni okvir koji reguliše civilno-vojne odnose i značajno je povećala ovlašćenja izvršne vlasti nad vojskom, čime se jačao civilni nadzor. U sklopu ustavnih izmena, visoki vojni sudovi su efikasno ukinuti. Vojnoj i obaveštajnim službama i dalje nedostaje dovoljna odgovornost u Parlamentu.

Situacija na jugoistoku nastavila je da bude jedan od najaktuelnijih izazova za zemlju. Pogoršana bezbednosna situacija se delimično pomerila u ruralna područja. Vladina obećanja da će nastaviti bezbednosne operacije, u kontekstu ponavljanja, nasilne radnje Radničke partije Kurdistana (PKK), koja ostaje na spisku EU osoba, grupa i entiteta uključenih u terorističke akte, ostale su ključni element situacije u regionu. Iako Vlada ima legitimno pravo na borbu protiv terorizma, ona je takođe odgovorna za to da se ista sprovodi u skladu sa vladavinom prava, ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Mere protiv terorizma moraju biti proporcionalne. Vladin investicioni plan za rekonstrukciju oštećenih područja na jugoistoku rezultirao je tekućom izgradnjom hiljada stanova, ali je samo nekoliko interno raseljenih lica do sada dobilo nadoknadu. Nije bilo razvoja u nastavku kredibilnog političkog procesa koji je potreban za postizanje mirnog i održivog rešenja.

Turska je umereno pripremljena u oblasti **reforme javne uprave**, uz snažnu posvećenost otvorenoj upravi i korišćenju e-uprave. Međutim, došlo je do ozbiljnog nazadovanja u oblasti javnih službi i upravljanja ljudskim resursima i u oblasti odgovornosti uprave u pogledu prava na administrativnu pravdu i prava na traženje nadoknade. Još uvek treba obezbediti transparentan i efikasan pravni lek za otpuštanja velikog broja zaposlenih.

Turski **pravosudni sistem** je u ranoj fazi pripreme. U prošloj godini je došlo do ozbiljnog nazadovanja, posebno u pogledu nezavisnosti sudstva. Ustavne izmene koje regulišu Savet sudija i tužilaca (CJP) stupili su na snagu i dalje su potkopali njegovu nezavisnost od izvršne vlasti. CJP je nastavio da se bavi velikim suspenzijama i transferima sudija i tužilaca.

Nije uložena namera da se razmotre zabrinutosti u pogledu nedostatka objektivnih, zasnovanih na zaslugama, jedinstvenih i unapred utvrđenih kriterijuma u zapošljavanju i unapređenju sudija i tužilaca.

Zemlja ima određeni nivo pripreme u **borbi protiv korupcije**, gde nije postignut napredak. Pravni i institucionalni okvir zahteva dalje usklađivanje sa međunarodnim standardima i nastavlja da dopušta nepotreban uticaj izvršne vlasti u istragama i krivičnom gonjenju slučajeva korupcije na visokom nivou. Rezultati Turske u istragama, krivičnom gonjenju i osuđujućim presudama u slučajevima korupcije ostao je loš, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou. Nije postignut napredak u podizanju odgovornosti i transparentnosti rada javnih tela. Širi, međupartijski politički konsenzus i snažna politička volja su neophodni da bi borba protiv korupcije bila odlučna. Turska i dalje treba da prati gotovo sve preporuke Skupštine Saveta Evrope Grupe država protiv korupcije. Korupcija je i dalje prisutna u mnogim oblastima i nastavlja da bude ozbiljan problem. Percepcija korupcije je i dalje velika.

Turska je postigla određeni nivo spremnosti u **borbi protiv organizovanog kriminala** i ostvaren je određeni napredak usvajanjem nove strategije i poboljšanjem institucionalnih kapaciteta. Turska mora poboljšati svoje zakonodavstvo u oblasti sajber kriminala, konfiskacije imovine i zaštite svedoka. Zakonodavstvo o zaštiti podataka je uspostavljeno, ali još uvek nije u skladu sa evropskim standardima. Finansijske istrage ostaju nedovoljno iskorišćene. Retko se primenjuje preventivno zamrzavanje imovine, a nivo konfiskovane imovine je nizak. U borbi protiv terorizma postoji sveobuhvatni pravni okvir za finansiranje terorizma. I krivično i antiterorističko zakonodavstvo treba uskladiti sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. U praksi se mora poštovati načelo proporcionalnosti.

Turska je ostvarila dobar napredak u oblasti **politike migracija i azila** i ostala je posvećena sprovođenju izjave EU-Turska iz marta 2016. godine za efikasno upravljanje migracionim tokovima duž istočno-mediteranske rute. Što se tiče primene Mape puta za liberalizaciju viznog režima, početkom februara, Turska je Evropskoj komisiji dostavila plan rada u kome se navodi kako Turska planira ispuniti sedam neuslovljenih kriterijuma za liberalizaciju viznog režima. Komisija ocenjuje predloge Turske i nastaviće konsultacije sa turskim kolegama.

Turski pravni okvir uključuje opšte garancije poštovanja **ljudskih i osnovnih prava**, koji su međutim dodatno osporavani i podrivani brojnim dekretima za hitne slučajeve. Nastavljeno je ozbiljno odbijanje **slobode izražavanja**, oblast u kojoj je Turska u ranoj fazi pripreme. Obim preduzetih mera u vanrednom stanju vremenom je proširen na brojne glasove kritike, u medijima i akademskim zajednicama, između ostalog, u suprotnosti sa načelom proporcionalnosti. Krivični slučajevi protiv novinara - više od 150 je pritvoreno - branilaca ljudskih prava, pisaca ili korisnika društvenih medija, povlačenje novinskih legitimacija, kao i zatvaranje brojnih medija ili imenovanje od strane vlasti poverenika na funkciju njihovog upravljanja, predstavljaju ozbiljnu zabrinutost i uglavnom se zasnivaju na selektivnoj i proizvoljnoj primeni zakona, posebno odredbi o nacionalnoj bezbednosti i borbi protiv terorizma. Zakon o Internetu i opšti pravni okvir i dalje omogućavaju izvršnoj vlasti da blokira online sadržaje bez sudskog naloga na osnovu neadekvatno širokog spektra razloga. Takođe je došlo do ozbiljnog nazadovanja u oblastima slobode okupljanja, slobode udruživanja, proceduralnih i imovinskih prava. Sloboda okupljanja i dalje je ograničena, u zakonu i praksi. Mere usvojene u vanrednom stanju uklonile su ključne zaštitne mere koje štite pritvorenike od zlostavljanja, čime se povećava rizik od nekažnjivosti, u kontekstu u kome su navodi o zlostavljanju i mučenju povećani. Uredbe u hitnim slučajevima nameću dodatna ograničenja procesnim pravima, uključujući i prava na odbranu.

Sprovođenje prava otežava fragmentacija i ograničeni mandat javnih institucija odgovornih za ljudska prava i slobode i u kontekstu nezavisnosti sudstva. Ekstremno siromaštvo i nedostatak osnovnih potreba ostaju uobičajeni među romskim domaćinstvima u Turskoj. Prava najugroženijih grupa i pripadnika manjina treba da budu dovoljno zaštićena. Nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti, diskriminacija, govor mržnje prema manjinama, zločin iz mržnje i kršenje ljudskih prava lezbijki, homoseksualaca, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba su i dalje stvar ozbiljne zabrinutosti.

Turska je izrazila podršku pregovorima o postizanju kiparskog sporazuma između lidera dve zajednice i naporima generalnog sekretara UN-a i njegovog specijalnog savetnika. Konferencija o Kipru, sazvana u Ženevi januara 2017. i u Krams-Montani u julu 2017. godine, zatvorena je bez postizanja dogovora. Turska još uvek nije ispunila svoju obavezu da osigura potpunu i nediskriminatornu primenu Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju i nije uklonila sve prepreke za slobodno kretanje robe, uključujući ograničenja direktnih veza sa Kiprom. Nije bilo napretka u normalizaciji bilateralnih odnosa sa Republikom Kipar. Zaključci o Turskoj koje je usvojio Savet Evropske unije i Evropski savet u decembru 2006 ostaju na snazi. Oni predviđaju da pregovori neće biti otvoreni u osam poglavlja¹ koji se odnose na ograničenja Turske u pogledu Republike Kipar i nijedno poglavlje neće biti privremeno zatvoreno sve dok Komisija ne potvrdi da je Turska u potpunosti primenila Dopunski protokol uz Sporazum o pridruživanju.

Saradnja sa Grčkom i Bugarskom o migracijama dodatno se intenzivirala. Međutim, tenzije u Egejskom moru i istočnom Mediteranu nisu doprinele dobrosusedskim odnosima i podrivaju regionalnu stabilnost i bezbednost. Bilateralni odnosi sa nekoliko pojedinačnih država članica EU su se pogoršali, uključujući ponekad uvredljive i neprihvatljive retorike. U martu 2018. godine, Evropski savet je snažno osudio kontinuirano protivzakonito delovanje Turske u istočnom Mediteranu i Egejskom moru i podsetilo na obavezu Turske da poštuje međunarodno pravo i dobrosusedske odnose i normalizuje odnose sa svim državama članicama EU. Evropski savet je takođe izrazio veliku zabrinutost zbog kontinuiranog zatvaranja državljana EU u Turskoj, uključujući dva grčka vojnika i pozvao na brzo i pozitivno rešavanje ovih pitanja u dijalogu sa državama članicama.

Turska se mora nedvosmisleno obavezati na dobrosusedske odnose, međunarodne sporazume i mirno rešavanje sporova u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, uz pomoć, ako je potrebno, upućivanja Međunarodnom sudu pravde. U tom kontekstu, EU je još jednom izrazila ozbiljnu zabrinutost i pozvala Tursku da izbegne bilo kakvu pretnju ili meru usmerenu protiv države članice, ili izvora napetosti ili delovanja koje štete dobrosusedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, turska ekonomija je dobro napredovala i može se smatrati funkcionalnom tržišnom ekonomijom. Ekonomija podržana merama podsticaja Vlade, uspeła je da se oporavi od kontrakcije nastale tokom pokušaja državnog udara 2016. godine i postigla je snažan rast u 2017. godini. Međutim, visok rast je povezan sa značajnim makroekonomskim neravnotežama. Deficit tekućeg računa ostaje visok i povećava se krajem 2017. godine, čineći zemlju zavisnom od priliva kapitala i osetljivu na spoljne šokove. Inflacija je porasla na dvocifrenu stopu (11,1%) u 2017. godini i nastavljen je depresijacija turske lire, ističući zabrinutost zbog stepena posvećenosti donosioca odluke monetarne politike na stabilnost cena. Tursku ekonomiju i dalje karakteriše visok nivo neformalnosti.

¹ Slobodno kretanje robe, pravo na osnivanje i slobodu pružanja usluga, finansijske usluge, poljoprivreda i ruralni razvoj, ribarstvo, saobraćajna politika, carinska unija i spoljni odnosi.

Sveukupno gledano, u ovoj oblasti je bilo nazadovanja. Tendencija da se poveća državna kontrola u ekonomskoj sferi i mere usmerene na preduzeća, privrednike i političke protivnike i njihova poslovanja oštetila je poslovno okruženje.

Turska je ostvarila određeni napredak i dobar nivo spremnosti za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru EU. Turska je dobro integrisana na tržištu EU u smislu trgovine i investicija. Određeni napredak je ostvaren u sektoru energetike, konkretno na tržištu gasa i povećanju potrošnje u istraživanje i razvoj. Međutim, ostali su značajni problemi u pogledu kvaliteta obrazovanja. Nije ostvaren napredak u poboljšanju transparentnosti državne pomoći.

U pogledu njene **sposobnosti da preuzme obaveze koje proističu iz članstva**, Turska je nastavila usklađivanje sa *pravnim tekovinama*, iako ograničenim tempom. Bilo je više slučajeva nazadovanja u pogledu određenog broja ključnih aspekata u oblasti informacionog društva, socijalne politike i zapošljavanja i spoljnih odnosa. Turska je dobro napredovala u oblasti zakona o preduzećima, transevropskih mreža i nauke i istraživanja i postigla je dobar nivo spremnosti u oblasti slobodnog kretanja robe, prava intelektualne svojine, finansijskih usluga, preduzeća i industrijske politike, zaštita potrošača i zdravlja, carinske unije i finansijske kontrole. Turska je umereno spremna u vezi sa javnim nabavkama, jer značajni nedostaci ostaju u njenom usklađivanju. Turska je takođe umereno pripremljena u oblasti statistike i transportne politike, gde su u potpunosti potrebni dodatni značajni naponi. Turska je dostigla samo određeni nivo spremnosti u oblasti životne sredine i klimatskih promena gde još uvek treba uspostaviti i sprovesti ambicioznije i bolje koordinisane politike. U svim oblastima, više pažnje treba posvetiti sprovođenju zakonodavstva, dok mnoge oblasti zahtevaju dalji značajan napredak kako bi se postigla usklađenost zakonodavstva sa *pravnim tekovinama* EU.

Crna Gora

U pogledu **političkih kriterijuma**, period izveštavanja je obeležio nizak stepen poverenja prema izbornom okviru i produženi parlamentarni bojkot od strane celokupne opozicije od parlamentarnih izbora u oktobru 2016. godine. Vraćanje političke rasprave u parlament je odgovornost svih političkih aktera. Delovi opozicije vratili su se u parlament u decembru 2017. godine, ali ovaj delimičan i selektivan završetak bojkota tek treba da rezultira poboljšanim parlamentarnim dijalogom i nadgledanjem. Politička scena ostaje fragmentisana, polarizovana i obeležena nedostatkom političkog dijaloga, posebno u demokratskim institucijama.

Potrebno je dodatno poboljšati zakonodavni kapacitet parlamenta i nadzor izvršne vlasti. Parlament se još uvek na ograničen način bavi rezultatima revizije Državne revizorske institucije i nema rasprave niti izveštaja o primeni glavnih politika i zakonodavstva. U decembru 2017. godine, parlament je bez odgovarajućih javnih konsultacija usvojio niz zakona koji samo delimično odgovaraju na preporuke Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava Evropske unije. Potrebno je razmotriti sveobuhvatnu izbornu reformu. U periodu izveštavanja je održano 8 lokalnih izbora. Lokalni izbori se ne odvijaju istog dana širom zemlje, već u različitim terminima; tako da produženo i visoko personalizovano izborno raspoloženje karakteriše političku scenu. Usled izbornih ciklusa, praćenje izbora je teško, posebno za međunarodne posmatrače, što ostavlja dovoljno prostora za tvrdnje o nepravilnostima koje se ne mogu nezavisno proceniti. Nije bilo novih događaja u političkom i sudskom praćenju navodne zloupotrebe javnih sredstava za političke svrhe partije u 2012. godini (afera „Snimak“).

U pogledu upravljanja, postoji potreba za jačanjem transparentnosti, učešća zainteresovanih strana i kapaciteta vlade za sprovođenje reformi. Potrebno je osigurati koherentnost sistema izrade politika kroz koordinisan razvoj politike. Postoje mehanizmi za vladine konsultacije sa organizacijama civilnog društva, ali im trebaju jasna pravila i stvarno uključivanje obeju strana.

Crna Gora je umereno spremna u oblasti reforme svoje **javne uprave**. Dobar napredak je postignut, posebno usvajanjem novih zakona o civilnim i državnim službenicima i lokalnoj samoupravi koji imaju za cilj zapošljavanja u javnoj službi zasnovana na zaslugama. I dalje je potrebna snažna politička volja kako bi se efikasno rešila depolitizacija javne službe i optimizacija državne uprave, kao i osiguranje efikasnog sprovođenja i finansijske održivosti reformi.

Pravosudni sistem Crne Gore je umereno spreman i ostvaren je određeni napredak. Pravni okvir za pravosuđe koji ima za cilj povećanje nezavisnosti i profesionalizma tek treba da bude u potpunosti sproveden. Institucionalni kapaciteti su ojačani.

Crna Gora je postigla određeni nivo spremnosti za **borbu protiv korupcije**. Uprkos određenom napretku, korupcija je prisutna u mnogim oblastima i ostaje pitanje zabrinutosti. Poboľšan je operativni kapacitet institucija; međutim, sve institucije treba da demonstriraju proaktivniji stav. Agencija za borbu protiv korupcije treba da reši pitanja kredibiliteta, nezavisnosti i postavljanja prioriteta. Finansijske istrage i konfiskaciju imovine i dalje treba poboljšati. Postoji inicijalni bilans rezultata istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima korupcije na visokom nivou, ali ih treba dalje konsolidovati. Dalje poboljšanje uspeha istraga i osuda će biti moguće samo u okruženju u kojem su nezavisne institucije zaštićene od bilo kakvog nepotrebnog uticaja i podstaknute da u potpunosti iskoriste svoja ovlašćenja.

U **borbi protiv organizovanog kriminala** postoji početni bilans rezultata, posebno u vezi sa krivičnim gonjenjem u borbi protiv krijumčarenja migranata i protiv trgovine drogom. Međutim, potrebni su novi rezultati kako bi se proizveo ubedljiv bilans rezultata, posebno u borbi protiv pranja novca i trgovine ljudima.

U pogledu **osnovnih prava**, Crna Gora je dodatno uskladila svoje zakonodavstvo sa standardima EU. Posebno je poboljšan rad ombudsmana, ali su potrebni dodatni naponi za jačanje institucionalnog okvira i efikasnu zaštitu ljudskih prava. Nakon napretka ostvarenog u pogledu zakonodavstva o borbi protiv diskriminacije, potrebno je da sada Crna Gora osigura da su adekvatni institucionalni mehanizmi za zaštitu ugroženih grupa od diskriminacije uspostavljeni. Sprovođenje zakona ostaje na niskom nivou, a institucionalni kapacitet u pogledu ljudskih prava treba da se poveća. Manjinska zajednica Roma² ostaje najugroženija i najdiskriminisana zajednica. Rodno zasnovano nasilje i nasilje nad decom ostaje ozbiljan problem u zemlji.

Crna Gora je postigla određeni nivo spremnosti u pogledu **slobode izražavanja**, ali u periodu izveštavanja nije postignut napredak. Nije bilo značajnijih događaja vezanih za istragu starih slučajeva nasilja nad novinarima. Nedavno političko mešanje u Veće nacionalnih javnih emitera i Agenciju za elektronske medije predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Medijska scena ostaje veoma polarizovana i izazovi u razumevanju uloge slobodnih medija i dalje postoje. Broj slučajeva klevete ostaje visok, takođe zbog slabih mehanizama samoregulacije.

² Sve ove grupe se smatraju delom šireg pojma „Romi“, krovni termin iz Okvira EU za nacionalne strategije integracije Roma.

Crna Gora je ostala konstruktivno posvećena bilateralnim odnosima sa drugim zemljama uključenim u proces proširenja i susednim državama članicama EU i aktivni učesnik u **regionalnoj saradnji**.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, Crna Gora je ostvarila određeni napredak i umereno je pripremljena u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije. Ojačana je makroekonomska i fiskalna stabilnost, ali su potrebni dodatni naponi da se reše trajni izazovi, posebno veliki teret javnog duga. Ekonomija raste neprekidno od 2013. godine i pored niske ili umerene inflacije. Finansijski sektor poboljšao je svoju solventnost i likvidnost. Međutim, izvozna baza mora poboljšati obim i kvalitet kako bi smanjila trgovinski deficit. Nedostaci vladavine prava, uključujući nepoštenu konkurenciju neformalne ekonomije, negativno utiču na poslovno okruženje. Tržište rada suočava se sa strukturalnim izazovima, što se ogleda u malom učešću i visokoj stopi nezaposlenosti.

Crna Gora je ostvarila određeni napredak i umereno je spremna u smislu kapaciteta za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru Unije. Izgradnja ključne infrastrukture u brojnim oblastima kao i razvoj ljudskog kapitala postavili su osnovu za poboljšanje konkurentnosti. Reforma obrazovanja je u toku, ali potrebni su veći naponi kako bi se rešila neusklađenost veština. Mala i srednja preduzeća i dalje su suočena sa brojnim izazovima, kao što su pristup finansiranju ili regulatorna složenost. Potrebni su dalji naponi kako bi se poboljšali ukupni izvozni rezultati lokalnih kompanija.

U pogledu **spособnosti** Crne Gore da **preuzme obaveze koje proističu iz članstva**, važan rad na usklađivanju i pripremi za sprovođenje pravnih tekovina je izvršen u većini oblasti. Zemlja ima dobar nivo spremnosti u oblastima kao što su zakon o preduzećima i inostrana, bezbednosna i odbrambena politika. Umereno je spremna za mnoga poglavlja, kao što su slobodno kretanje robe, poljoprivreda, bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika. Crna Gora je u ranoj fazi pripreme u oblasti ribarstva i budžetskih i finansijskih odredbi, a na određenom je nivou spremnosti u oblasti životne sredine i klimatskih promena, statistike, socijalne politike i zapošljavanja. Dobar napredak je postignut u oblastima zakona o preduzećima, poljoprivrede i ruralnog razvoja, bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike. U oblasti javnih nabavki došlo je do nazadovanja. U budućnosti, Crna Gora treba posebno da se fokusira na politiku konkurencije, životnu sredinu i klimatske promene i javne nabavke. Jačanje administrativnih kapaciteta za osiguranje primene pravnih tekovina ostaje značajan izazov za Crnu Goru. Crna Gora je nastavila da se usklađuje sa svim zajedničkim stavovima i izjavama iz oblasti spoljne i bezbednosne politike EU.

Iako je Crna Gora do sada ostala van glavne **migracione** rute Zapadnog Balkana u EU, ona je bila svedok porasta broja migranata/tražilaca azila koji ulaze na njenu teritoriju i stoga mora jačati svoje kapacitete kako bi mogla da se suoči sa naglim povećanjem pritiska vezano za migracije. Crna Gora je ostvarila dalji napredak u oblasti pravnog okvira koji se odnosi na migracije. Iako je kapacitet Crne Gore za rešavanje zahteva za azil dosad dovoljan, sada bi se mogao suočiti sa izazovima usled: (i) sve većeg broja tražilaca azila i produženog trajanja boravka, ponekad zbog dugotrajnih žalbenih postupaka; i (ii) uvođenja zahtevnih procedura za azil, u skladu sa standardima EU. U tom kontekstu, Crna Gora mora uspostaviti mehanizam povratka za ilegalne migrante, koji je u skladu sa pravnim tekovinama EU, kao i da postepeno uskladi svoju viznu politiku sa EU. Crna Gora treba da otvori dodatne objekte za prijem koji ispunjavaju tražene standarde i poboljšavaju upravljanje svim objektima. Pored usvajanja Šengenskog akcionog plana u februaru 2017. godine, Crna Gora je nastavila sa usklađivanjem svog zakonodavstva sa *pravnim tekovinama* EU o vizama.

Srbija

U pogledu **političkih kriterijuma**, Srbija je održala predsedničke izbore u aprilu 2017. godine. Međunarodni posmatrači su utvrdili da su izbori glasačima pružili pravi izbor kandidata, ali da je političku scenu obeležilo nekoliko faktora. Preporuke međunarodnih posmatrača moraju se u potpunosti rešiti, uključujući one koje se odnose na transparentnost i integritet izbornog procesa tokom izborne kampanje.

Nakon ostavke premijera Vučića i njegovog izbora za predsednika, nova vlada, na čelu sa Anom Brnabić, stupila je na dužnost u junu 2017. godine. Po prvi put, žena je izabrana za premijera. Skupština i dalje ne vrši efikasan nadzor izvršne vlasti. Potrebno je poboljšati transparentnost, inkluzivnost i kvalitet izrade zakona i međusektorski dijalog. Korišćenje hitnih postupaka treba smanjiti. Moraju se izbeći mere koje ograničavaju sposobnost parlamenta za delotvoran nadzor zakonodavstva. Potrebno je u potpunosti priznati ulogu nezavisnih regulatornih tela. Potrebne su ustavne reforme za usklađivanje sa standardima EU u nekim oblastima.

Srbija je umereno spremna u oblasti **reforme javne uprave**. Postignut je određeni napredak u oblasti pružanja usluga i usvajanja nekoliko novih zakona. Srbija treba da sprovede svoje ciljeve reforme, profesionalizuje i depolitizuje upravu, posebno u pogledu viših rukovodećih pozicija i obezbedi sistematsku koordinaciju i praćenje programa reforme upravljanja javnim finansijama 2016-20. Sposobnost Srbije da privuče i zadrži kvalifikovano osoblje u upravi koja se bavi pitanjima EU će biti ključna.

Pravosudni sistem Srbije je na određenom nivou spremnosti. Postignut je određeni napredak, naročito smanjenjem broja zaostalih izvršnih predmeta i uspostavljanjem mera za usklađivanje sudske prakse. Usvojena su unapređena pravila za procenu profesionalnog rada sudija i tužilaca. Opseg političkog uticaja na sudstvo ostaje zabrinjavajući. U januaru 2018. objavljen je novi nacrt izmena Ustava u domenu pravosuđa i predložen je za javnu raspravu pre nego što je poslat Venecijanskoj komisiji za dobijanje mišljenja.

Srbija je na određenom nivou spremnosti u **borbi protiv korupcije**. Postignut je određeni napredak, posebno u usvajanju izmena Krivičnog zakonika u odeljku o ekonomskom kriminalu; zakona o organizaciji državnih organa u oblasti borbe protiv korupcije, organizovanog kriminala i terorizma; i zakona o oduzimanju i konfiskaciji prihoda stečenih krivičnim delom. Međutim, postoji ozbiljno kašnjenje u usvajanju novog zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije. Korupcija je i dalje prisutna u mnogim oblastima i nastavlja da bude ozbiljan problem. Operativni kapacitet relevantnih institucija ostaje neujednačen. Organi za sprovođenje zakona i pravosudni organi i dalje moraju dokazati da mogu istražiti, goniti i sprovesti sudski postupak za sve slučajeve korupcije na visokom nivou na nepristrasan i operativno nezavisan način.

Srbija je na određenom nivou spremnosti za **borbu protiv organizovanog kriminala**. Postignut je određeni napredak u oblastima kao što je upravljanje ljudskim resursima u Ministarstvu unutrašnjih poslova i policiji. Poboľšan je operativni kapacitet Tužilaštva za organizovani kriminal i Tužilaštva za visokotehnološki kriminal. Usvojene su nove strategije i akcioni plan za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima, imenovan je Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i usvojen je novi Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Međutim, Srbija tek treba da uspostavi početne rezultate efikasnih finansijskih istraga, kao i istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima pranja novca. Broj presuda za organizovani kriminal je ostao nizak. Srbija treba da se fokusira na sprovođenje akcionog plana dogovorenog sa Radnom grupom za finansijske mere.

Postoji pravni i institucionalni okvir za poštovanje **osnovnih prava**. Potrebno je osigurati doslednu primenu širom zemlje, uključujući i zaštitu manjina. Dok je Srbija na određenom nivou spremnosti, nije postignut napredak u pogledu **slobode izražavanja**, što predstavlja sve veću zabrinutost. Potrebni su dalji trajni naponi kako bi se poboljšala situacija osoba koje pripadaju najdiskriminisanijim grupama (Romi, lezbijke, homoseksualci, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe, osobe sa invaliditetom, osobe sa HIV/AIDS-om i druge socijalno ugrožene grupe). Potrebno je usvojiti zakon o rodnoj ravnopravnosti.

Srbija je u celini ostala konstruktivno posvećena bilateralnim odnosima sa drugim zemljama u procesu proširenja i susednim državama članicama EU i aktivni je učesnik u **regionalnoj saradnji**.

Što se tiče **normalizacije odnosa sa Kosovom**, Srbija je ostala uključena u dijalog. Međutim, Srbija mora učiniti dodatne značajne napore na primeni postojećih sporazuma i doprineti uspostavljanju okolnosti koje pogoduju potpunoj normalizaciji odnosa sa Kosovom, koje će biti definisane u pravno obavezujućem dokumentu.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Srbija je ostvarila dobar napredak i umereno je spremna za razvoj funkcionalne tržišne ekonomije. Određeni nedostaci politike, posebno u pogledu budžetskog deficita, bili su rešeni. Osnovi rasta su stabilni i očuvana je makroekonomska stabilnost. Inflacija je zadržana i monetarna politika podržava rast. Uslovi tržišta rada su se dodatno poboljšali. Međutim, državni dug, iako smanjen i dalje je visok i potrebno je ojačati budžetski okvir i njegovo upravljanje. Glavne strukturne reforme javne uprave, poreske uprave i preduzeća u državnom vlasništvu ostaju nepotpune. Neformalno zapošljavanje, nezaposlenost i ekonomska neaktivnost su i dalje veoma visoke, posebno među ženama i omladinom. Privatni sektor je nedovoljno razvijen i otežan nedostacima u vladavini zakona i sprovođenjem poštene konkurencije.

Srbija je na umerenom nivou spremnosti za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru EU. Postignut je određeni napredak za povećanje konkurentnosti. Međutim, nivo investicione aktivnosti je i dalje ispod potrebe ekonomije. Uprkos nekim poboljšanjima, kompanije se suočavaju sa brojnim poteškoćama, uključujući izazovno poslovno okruženje, visok nivo parafiskalnih dažbina i otežan i skup pristup finansijama.

Što se tiče sposobnosti Srbije da **preuzme obaveze koje proističu iz članstva**, Srbija je nastavila sa usklađivanjem svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU. Adekvatni finansijski i ljudski resursi i stabilni strateški okviri će biti ključni za održavanje tempa reformi. Srbija je na dobrom nivou spremnosti u oblastima kao što su zakon o preduzećima, intelektualna svojina, nauka i istraživanje, obrazovanje i kultura i carina. Srbija je poboljšala povezivanje planiranja svojih investicija sa izvršenjem budžeta, ali još nije razvila jedinstveni mehanizam za prioritizaciju svih investicija, bez obzira na izvor finansiranja u skladu sa programom reforme upravljanja javnim finansijama. U oblastima kao što su javne nabavke, statistika, monetarna politika i finansijska kontrola, Srbija je umereno spremna. Srbija treba progresivno da uskladi svoju spoljnu i bezbednosnu politiku sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom Evropske unije u periodu do pristupanja. Srbija treba da se, kao prioritetnim pitanjem, bavi pitanjima neusklađenosti sa SSP-om, posebno u pogledu ograničenja kretanja kapitala, regulacije državne pomoći, fiskalne diskriminacije na uvezene alkoholne napitke i izvoza otpada.

Srbija je uspela da se izbori sa efektima **migracije i izbegličke krize**. Srbija je u procesu pregovaranja sa EU o statusnom sporazumu o merama koje treba sprovesti Evropska agencija za graničnu i obalnu stražu u Srbiji. Srbija je usvojila novi zakon o azilu i privremenoj zaštiti, zakon o strancima i zakon o graničnoj kontroli. Potrebno je usvojiti strategiju i akcioni plan za 2017-2020 za borbu protiv ilegalne migracije. U tom kontekstu, Srbija mora uspostaviti

robusni mehanizam za povratak ilegalnih migranata, koji je u skladu sa pravnim tekovinama EU, kao i da se vizna politika progresivno uskladi sa EU. Potrebno je osigurati jaču koordinaciju između različitih državnih organa uključenih u upravljanje migracijama. Srbija je nastavila da saraduje sa susednim zemljama i državama članicama, naročito na tehničkom nivou i uložila je značajne napore da obezbedi zaštitu i humanitarnu pomoć, prvenstveno uz podršku EU. Srbija treba da poveća svoje kapacitete kako bi se bavila posebnim potrebama maloletnika bez pratnje.

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

U pogledu **političkih kriterijuma**, zemlja je konačno prevazišla najtežu političku krizu od 2001. Težak proces formiranja vlade postigao je kritičnu tačku tokom napada u parlamentu od 27. aprila 2017. godine, koje je međunarodna zajednica najstrožije osudila. Od maja 2017. godine, nova vlada orijentisana na reforme je preduzela korake kako bi se rešilo zarobljavanje države zahvaljujući postepenoj restauraciji kontrola i ravnoteže, jačanju demokratije i vladavine prava. Zemlja prolazi kroz temeljne promene u sveobuhvatnoj i otvorenoj političkoj atmosferi. Opštinski izbori u oktobru 2017. godine potvrdili su podršku građana vladajućoj koaliciji čija je politika orijentisana ka EU. Parlament nastavlja da funkcioniše sa opozicionim partijama koje predsedavaju ključnim odborima. Parlament mora poboljšati svoje nadzorne i zakonodavne funkcije, uključujući ograničavanje široke upotrebe skraćenih postupaka.

Dok je međuetnička situacija bila krhka, uopštena situacija je ostala mirna. Pregled sprovođenja Ohridskog okvirnog sporazuma, koji je okončao sukob 2001. godine i koji pruža okvir za međunacionalne odnose, treba pratiti na transparentan i inkluzivan način. Vlada je pokazala posvećenost povećanju poverenja među zajednicama.

Civilno društvo je nastavilo sa svojom konstruktivnom ulogom u podršci demokratskim procesima i obezbeđivanju veće kontrole i ravnoteže. Od druge polovine 2017. godine, klima u kojoj posluju organizacije civilnog društva se poboljšala, a vlada pokazala posvećenost dijalogu i inkluziji.

Zemlja je umereno spremna u oblasti reforme **javne uprave**. Dobar napredak je postignut usvajanjem strategije reforme javne uprave i programa reforme upravljanja javnim finansijama. Konkretni naponi su uloženi u cilju povećanja transparentnosti i odgovornosti i uključivanja spoljnih aktera u kreiranje politika. Potrebno je poboljšati kapacitete Ministarstva za informaciono društvo i administraciju da vodi i koordiniše reformu javne uprave. Neophodna je snažna politička posvećenost garantovanju profesionalizma javne uprave, posebno u pogledu imenovanja viših rukovodilaca i poštovanje načela transparentnosti, zasluga i pravičnog zastupanja, u skladu sa duhom i slovom zakona.

Pravosudni sistem zemlje je dostigao određeni nivo spremnosti i ostvaren je dobar napredak, naročito u drugom delu perioda izveštavanja. Nazadovanje u prethodnim godinama je počelo da se preusmerava odlučnim koracima koji su preduzeti u poslednjih nekoliko meseci, naročito u cilju vraćanja nezavisnosti pravosuđa. Zemlja je usvojila novu verodostojnu strategiju reforme pravosuđa koja postavlja osnovu za dalje reforme u ovoj oblasti, a ključni delovi zakonodavstva su izmenjeni u skladu sa preporukama Venecijanske komisije i „Prioritetima hitne reforme“. Specijalno tužilaštvo se suočava sa manje opstrukcija nego

sudovi, što omogućava efikasnije delovanje. Potrebni su trajni naponi za rešavanje glavnih preporuka i osiguranje da pravosuđe može funkcionisati bez nepotrebnog uticaja.

U pogledu **borbe protiv korupcije**, zemlja je postigla određeni nivo spremnosti. Postoji pravni i institucionalni okvir, kao i rezultati prevencije i krivičnog gonjenja, iako su konačne sudske odluke o slučajevima korupcije na visokom nivou i dalje ograničene. Korupcija je i dalje prisutna u mnogim oblastima i nastavlja da predstavlja ozbiljan problem. Kapacitet institucija za efikasno rešavanje korupcije pokazao je strukturne i operativne nedostatke. Političko mešanje i dalje predstavlja rizik.

U **borbi protiv organizovanog kriminala**, zemlja je dostigla određeni nivo spremnosti. Pravni okvir je u velikoj meri u skladu sa evropskim standardima, a naponi u sprovođenju strategija moraju se nastaviti. Zemlja je preduzela korake ka reformi sistema presretanja komunikacija i rešavanja srodnih „Prioriteta hitne reforme“. Potrebno je više učiniti u cilju efikasne borbe protiv određenih oblika kriminala, poput pranja novca i finansijskih zločina. Koordinacija između svih relevantnih aktera je od suštinskog značaja. Potrebno je poboljšati rezultate istraživanja, krivičnih gonjenja i osuđujućih presuda u borbi protiv organizovanog kriminala. Broj presuda je ostao nizak.

Pravni i institucionalni okvir za zaštitu **osnovnih prava** je u velikoj meri na snazi, a reforme povećavaju usklađenost sa evropskim standardima za ljudska prava. Potpuno sprovođenje zahteva trajne napore. Pozitivno je da je zemlja ratifikovala Konvenciju o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (poznata još i kao Istanbulska konvencija), pokrenula neophodne zakonske reforme za uspostavljanje mehanizma eksternog nadzora organa za sprovođenje zakona i na inkluzivan način pripremila izmene okvira o nediskriminaciji. Moraju se rešiti situacije u zatvorima i psihijatrijskim institucijama, moraju se pratiti slučajevi zločina iz mržnje i govora mržnje, a tela uključena u zaštitu i promovisanje ljudskih prava moraju biti ojačana. Potrebni su veći naponi u pogledu inkluzije **Roma**. Što se tiče **slobode izražavanja**, zemlja je postigla određeni nivo pripreme i ostvarila dobar napredak, posebno kroz poboljšanu klimu za medije i smanjivanje pritiska na novinare. Zemlja mora rešiti preostale izazove, uključujući reformu javnog emitera.

U pogledu **regionalne saradnje**, država je održala dobre odnose sa drugim zemljama u procesu proširenja i aktivno učestvovala u regionalnim inicijativama. Odlučujući koraci su preduzeti radi poboljšanja dobrosusedskih odnosa, uključujući i stupanjem na snagu bilateralnog sporazuma sa Bugarskom. „Pitanje naziva“ treba rešiti kao hitno. Razgovori o „pitanju naziva“ intenzivirani su pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Konstruktivne diskusije na nivou premijera i ministra spoljnih poslova pozitivno su ocenile napredak u primeni mera izgradnje poverenja. Zajedničko saopštenje premijera Grčke i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije u januaru 2018. godine, koje uključuje preimenovanje aerodroma u Skoplje i autoput i sprovođenje nekih odloženih inicijativa EU, bili su konkretni znaci jačanja međusobnog poverenja.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je postigla određeni napredak i na dobrom je nivou spremnosti za razvoj funkcionalne tržišne ekonomije. Uprkos političkom zastoju u prvoj polovini godine, došlo je do značajnih poboljšanja, posebno u upravljanju javnim finansijama i transparentnosti. Ostaju ključne nedostaci ekonomije. To uključuje nedostatke u poslovnom okruženju, kao što su slabe sprovođenje ugovora i velika neformalna ekonomija. Strukturni problemi tržišta rada se odražavaju na nisku ekonomsku aktivnost i visoku stopu nezaposlenosti. Makroekonomsko okruženje se pogoršalo u prvoj polovini 2017. godine, s obzirom da je duga politička kriza imala negativni

uticaj na investicije. Fiskalna politika je usmerena ka kratkoročnim merama i nedostaje trajni plan konsolidacije.

Ekonomija je ostvarila određeni napredak i umereno je spremna za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u okviru EU. Dalji napredak je ostvaren u pogledu diversifikacije izvoza i proizvodnje veće vrednosti u proizvodnom sektoru. Trgovinski i investicioni odnosi sa EU nastavili su da se intenziviraju. Ekonomija i dalje pati od nedostataka u nastavnom planu i programu, nizak stepen inovacija i značajne investicione praznine, uključujući javnu infrastrukturu.

Što se tiče njegove **sposobnosti da preuzme obaveze članstva**, zemlja je umereno pripremljena u većini oblasti, uključujući oblasti konkurencije, transporta i energetike. Zemlja pokazuje dobar nivo pripreme u oblastima kao što su zakon o preduzećima, carinska unija, transevropske mreže i nauka i istraživanje. Potrebni su dalji naporu u svim odborima, posebno u onih nekoliko oblasti u kojima je zemlja u ranoj fazi pripreme, kao što je sloboda kretanja radnika. Potrebno je više fokusa na administrativne kapacitete i efektivno sprovođenje. Zemlja nastavlja da poboljšava usklađivanje sa deklaracijama EU i odlukama Saveta o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici.

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je uspela da se izbori sa efektima **migracije i izbegličke krize**. Zemlja je u procesu pregovaranja sa Evropskom Unijom o statusnom sporazumu o merama koje treba sprovesti Evropska agencija za graničnu i obalnu stražu u zemlji. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je uložila napore da poboljša svoj pravni okvir. U toku je rad na izmeni Zakona o strancima. Zemlja je nastavila da sprovodi svoju Rezoluciju o politici migracije. Zemlja nastavlja sa svojim naporima da poboljša sistem azila i upravljanje migracijama. Još uvek je potrebna sistematska registracija migranata i profilisanje u cilju zaštite, kako bi se garantovalo da su potrebe tih osoba rešene. U tom kontekstu, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija treba da uspostavi mehanizam za povratak ilegalnih migranata, koji je u skladu sa pravnim tekovinama EU, kao i da se vizna politika progresivno uskladi sa EU. Zemlja je nastavila saradnju sa susednim zemljama i državama članicama, naročito na tehničkom nivou i uložila je značajne napore da obezbedi smeštaj i humanitarnu pomoć, prvenstveno uz podršku EU.

Albanija

U pogledu **političkih kriterijuma**, opstala je snažna polarizacija u političkom establišmentu. Na parlamentarne aktivnosti je uticao produženi bojkot opozicije početkom 2017. godine, što je takođe odložilo imenovanje institucija za proveru pravosuđa. U maju, sporazum između glavne vladajuće partije i opozicije omogućio je nastavak parlamentarnih aktivnosti, što je dovelo do nekih izmena izbornog pravnog okvira. To je doprinelo nesmetanoj organizaciji opštih izbora u junu, iako je više preporuka Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju – Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava i dalje ostalo nerešeno. Postignut je određeni napredak u poboljšanju funkcionisanja Nacionalnog saveta za civilno društvo. Potrebni su dodatni naporu kako bi se organizacije civilnog društva na bolji način uključile kao deo inkluzivnog političkog dijaloga.

Albanija je dostigla umereni nivo spremnosti u pogledu reformi **javne uprave**. Nastavljeni su naporu, što je rezultiralo postizanjem određenog napretka u efikasnosti i transparentnosti pružanja javnih usluga, obuci civilnih službenika, transparentnijim procedurama zapošljavanja i sveukupnom jačanju procedura javnih službi zasnovanih na zaslugama. Konsolidacija ovih dostignuća bi trebala dalje napredovati, kako bi se osigurala efikasnija, depolitizovana i profesionalna javna uprava.

Pravosudni sistem Albanije je na određenom nivou spremnosti. Nastavlja se sveobuhvatna i temeljna reforma pravosuđa, što je rezultiralo u postizanju dobrog sveobuhvatnog napretka. Ponovna procena svih sudija i tužilaca (proces provere) je započeta i ostvareni su prvi opipljivi rezultati. Proces ima međupartijsku podršku, sprovodi ga nezavisni organ, podleže međunarodnom praćenju, a njegovu kompatibilnost sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima je potvrdila Venecijanska komisija. Pod okriljem Evropske komisije, međunarodna posmatračka operacija je raspoređena da nadgleda proces njegovog sprovođenja. Pomoćne institucije koje podržavaju ovaj proces završile su svoje prve izveštaje o proceni stručnosti, detaljne provere i prijavljivanje imovine.

Albanija je postigla određeni nivo spremnosti u pogledu **borbe protiv korupcije**. Dobar napredak je ostvaren, pre svega usvajanjem izmena krivičnog zakonika. U toku je proces uspostavljanja lanca specijalizovanih organa za borbu protiv korupcije, uključujući i specijalno tužilaštvo. Broj pravosnažnih presuda koje su se odnosile na zvaničnike na nižem i srednjem nivou povećao se u odnosu na prethodni period izveštavanja. Osuđuju se zvaničnici na visokom nivou uglavnom u pravosuđu (sudije i tužioc); međutim, stopa pravosnažnih presuda zvaničnika na visokom nivou i dalje je veoma niska. Korupcija je i dalje prisutna u mnogim oblastima i nastavlja da predstavlja ozbiljan problem.

Albanija je dostigla određeni nivo spremnosti u oblasti **borbe protiv organizovanog kriminala**. Ukupno gledano, postignut je određeni napredak u periodu izveštavanja, naročito u borbi protiv uzgajanja kanabisa. Albanija mora da nadogradi operativne rezultate u ovoj oblasti, pojačavajući konfiskaciju imovine koja pripada kriminalnim grupama i nastoji da uništi sve postojeće zasade kanabisa. Izmene Zakona o borbi protiv mafije i Zakona o krivičnom postupku stvorile su uslove za povećanje efikasnosti krivičnih istraga. Albanija je uspešno učestvovala u međunarodnoj policijskoj saradnji, intenzivirajući svoje interakcije posebno sa zemljama članicama EU. Na domaćem nivou, efikasnu saradnju policije i tužilaštva treba poboljšati. Što se tiče evidencije, postignut je mali napredak u razbijanju grupa organizovanog kriminala. Broj pravosnažnih presuda u predmetima iz oblasti organizovanog kriminala ostao je veoma nizak i samo je malo povećan. Potrebni su dodatni napori kako bi se suzbilo **pranje novca**, kriminalna sredstva i nezakonito sticanje bogatstva.

Albanija je ratifikovala većinu međunarodnih konvencija o **ljudskim pravima** i razvila svoj pravni okvir u skladu sa evropskim standardima. Još uvek treba ojačati sprovođenje i praćenje mehanizama zaštite ljudskih prava. Što se tiče **slobode izražavanja**, Albanija ima određeni nivo spremnosti/umereno je pripremljena. Postignut je određeni napredak u jačanju nezavisnosti regulatornog organa i javnog emitera, ali transparentnost državnog oglašavanja u medijima treba poboljšati. Još uvek treba ostvariti napredak u oblasti imovinskih prava kroz ažuriranje postojećeg zakonodavstva i jačanje institucionalne koordinacije. Institucionalni mehanizmi za zaštitu prava deteta i rešavanje rodno zasnovanog nasilja i dalje su slabi. Napravljeni su važni koraci za poboljšanje pravnog okvira za poštovanje i zaštitu manjina, ali treba izraditi relevantne podzakonske akte. Životne uslove Roma i Egipćana treba poboljšati.

Albanija je nastavila da aktivno učestvuje u **regionalnoj saradnji** i održava dobrosusedske odnose. Preduzeti su važni koraci radi rešavanja bilateralnih pitanja sa Grčkom.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, Albanija je ostvarila određeni napredak i umereno je pripremljena u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije. Smanjen je odnos javnog duga prema BDP-u i deficit tekućeg računa. Ekonomski rast se dodatno povećao i nezaposlenost je opala, ali je i dalje visoka. Nenaplativi krediti u bankarskom sektoru su smanjeni, ali kreditiranje banaka za preduzeća i dalje ostaje sporo. Reforme koje su od ključnog značaja za poboljšanje poslovnog okruženja su napredovale, ali zahtevaju dodatne napore, uključujući smanjenje neformalne ekonomije. Sveobuhvatna sudska reforma napreduje, ali mora biti u potpunosti sprovedena. Novi zakon o stečaju stupio je na snagu i trebalo bi da ojača režim

nesolventnosti. Međutim, propisi relevantni za poslovanje ostali su nepopravljivi, a nedostaci u vladavini prava nastavili su da otežavaju poslovanje i odvrćaju od investicija.

Albanija je ostvarila određeni napredak i ima određeni nivo pripreme u smislu kapaciteta za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar EU. Konkretno, postignut je napredak u energetske i transportnoj infrastrukturi i digitalizaciji, mada i dalje ostaju nedostaci koji otežavaju konkurentnost i trgovinu u Albaniji. Potrebno je povećati kvalitet obrazovanja na svim nivoima, kako bi ljudi bili bolje pripremljeni u pogledu veština i znanja u skladu sa potrebama tržišta rada. Spoljna trgovina ostaje ispod potencijalnog i sektorski koncentrisana. Kapacitet Albanije za istraživanje, razvoj i inovacije ostaje nizak.

Albanija je nastavila da usklađuje svoje zakonodavstvo sa zahtevima EU u većem broju oblasti, unapređujući tako svoju **sposobnost za preuzimanje obaveza iz članstva**. U mnogim oblastima, država je umereno pripremljena, kao na primer u oblasti finansijske kontrole, obrazovanja i kulture, ili pokazuje određeni nivo pripremljenosti, uključujući oblast javnih nabavki i statističkih podataka. Albanija će morati da nastavi da ulaže napore u pogledu ukupne pripremljenosti za usvajanje i sprovođenje pravnih tekovina EU. Treba da nastavi da radi na razvoju transportnih i energetskih mreža, takođe u cilju poboljšanja povezanosti u čitavom regionu. Potrebno je ojačati administrativni kapacitet i standarde profesije organa zaduženih za sprovođenje pravnih tekovina EU i zaštititi nezavisnost regulatornih tela. Povećanje transparentnosti i odgovornosti, a naročito obezbeđivanje efektivnog, efikasnog i transparentnog funkcionisanja sistema javnih nabavki i upravljanja javnim finansijama i dalje su od ključne važnosti. Albanija je ostala u potpunosti usaglašena sa svim stavovima i izjavama EU u pogledu zajedničke spoljne i bezbednosne politike.

I dalje je veliki broj neosnovanih zahteva za azil koje su državama članicama EU i zemljama u šengenskom sporazumu podneli albanski državljani. Albanija je pokazala posvećenost i preduzela je niz mera, uključujući ojačanu bilateralnu saradnju sa relevantnim državama članicama EU. Ove mere dale su pozitivne rezultate. Treba preduzeti odlučujuće mere, uključujući i u okviru mehanizma praćenja post-vizne liberalizacije, kako bi se efektivno suočila sa ovom pojavom. Albanija treba da uspostavi povratni mehanizam za ilegalne migrante, što je u skladu sa pravnim tekovinama EU, kao i da progresivno uskladi svoju viznu politiku sa politikom EU..

Bosna i Hercegovina

U pogledu **političkih kriterijuma**, izborni okvir treba hitno izmeniti sa ciljem da se obezbedi pravilna organizacija izbora u oktobru 2018. godine i nesmetano sprovođenje rezultata. U tom smislu svi politički lideri moraju preuzeti svoju odgovornost i pronaći rešenje u vezi sa Domom naroda parlamenta Federacije. Odluka Ustavnog suda za 2010. godinu koja se tiče poštovanja osnovnog demokratskog prava građana Mostara za glasanje na lokalnim izborima još uvek nije primenjena. Usvajanje zakona koji proističu iz Agende reformi, uključujući i usvajanje Zakona o akcizama, negativno su uticali na tenzije između partija vladajuće koalicije i opstrukcije opozicionih partija u parlamentima na državnom i entitetskom nivou, što je dovelo do usporavanja reformskog tempa. Agenda reformi je efikasno sprovedena kada su državni nivo i entitetski nivo sarađivali na koordinisan način. Ustav Bosne i Hercegovine ostaje u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, prema predmetu *Sejdić-Finci* i srodnim predmetima.

Na funkcionisanje Predsedništva Bosne i Hercegovine uticalo je izražavanje različitih stavova od strane pojedinačnih članova u pogledu niza pitanja iz nadležnosti nad spoljnom politikom. Savet ministara usvojio je dalje strategije u celoj zemlji na područjima kao što su životna sredina i ruralni razvoj. Međutim, sa izuzetkom nekoliko reformi i značajnog usvajanja

Zakona o akcizama, sprovođenje određenih reformi odloženo je zbog nedostatka sporazuma u okviru članova vladajuće koalicije. Strategije širom zemlje u oblastima kao što su energetika, zapošljavanje ili upravljanje javnim finansijama tek treba usvojiti. Mehanizmi za koordinaciju pitanja vezanih za EU počeli su da funkcionišu od juna 2017. godine, uz pripremu odgovora zemlje na Upitnik za mišljenje Komisije. Još uvek nije usvojen nacionalni program za pravno usklađivanje države sa pravnim tekovinama EU.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi **reforme javne uprave**, a nije postignut napredak u protekloj godini. Strategija reforme javne uprave u celoj zemlji je u fazi izrade i ostaje da se usvoji. Dalja fragmentacija državnih službi u entitetu Federacije i na kantonalmom nivou povećala je rizik od politizacije. Postignut je određeni **napredak u pravosuđu**, ali u celini, reforme napreduju sporim tempom. Svaka revizija krivičnog zakonika treba da bude u skladu sa međunarodnim standardima i ne bi trebalo da podriva sposobnost institucija da se suoče sa ozbiljnim izazovima organizovanog kriminala, korupcije ili drugih pravila vladavine prava. Postoji i određeni nivo pripreme u vezi sa **borbom protiv korupcije**. Međutim, korupcija je široko rasprostranjena i ostaje pitanje zabrinutosti. Bosna i Hercegovina ima određeni nivo pripreme u borbi protiv organizovanog kriminala. Ostvaren je određeni napredak, posebno usvajanjem nove strategije o borbi protiv organizovanog kriminala i suzbijanja i sprovođenja akcionog plana za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, zbog čega Bosna i Hercegovina više neće biti pod nadzorom Operativne grupe za finansijske mere. Međutim, neophodni su značajni naporu u pogledu finansijskih istraga i poboljšanja kapaciteta za borbu protiv terorizma, kao i jačanje saradnje sa susednim zemljama o pitanjima upravljanja granicom.

Postignut je određeni napredak na pitanjima **ljudskih prava** i manjina. Međutim, strateški, pravni, institucionalni i politički okviri za poštovanje ljudskih prava trebaju se znatno poboljšati. To podrazumeva **slobodu izražavanja** gde se nastavlja politički pritisak i zastrašivanje novinara, uključujući fizičke i verbalne napade. Nedostatak efikasne primene zakona o sprečavanju i zaštiti od **rodno zasnovanog nasilja**, posebno nasilja u porodici, ostaje zabrinjavajući. Potreban je sveobuhvatniji i integrisani pristup **romskoj populaciji** kako bi se podstakla njihova socijalna inkluzija.

Usklađivanje Bosne i Hercegovine sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU tek treba poboljšati.

U pogledu **ekonomskog razvoja i konkurentnosti**, Bosna i Hercegovina je ostvarila određeni napredak, ali je još uvek u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije. Postignuta su određena poboljšanja poslovnog okruženja, a finansijski sektor je ojačan. Ključna preostala pitanja su slaba vladavina prava, još uvek loše poslovno okruženje, fragmentisana i neefikasna javna uprava i velika neravnoteža na tržištu rada, koji se odnose na slab sistem obrazovanja, slabe institucionalne kapacitete i nepodržavajuću investicionu klimu. Pored toga, neformalna ekonomija ostaje značajna.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak i zadržala se u ranoj fazi u postizanju kapaciteta za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Unije. Opšti nivo obrazovanja i potrošnja u pogledu istraživanja i razvoja i dalje ostaju na niskom nivou. Za kvalitet fizičkog kapitala nedostaju investicije. Transportna i energetska infrastruktura nije dovoljno razvijena. Brzina strukturalnog prilagođavanja je bila spora, iako je došlo do određene diversifikacije u regionalnoj trgovinskoj strukturi zemlje.

Kapacitet upravljanja **migracijama**, posebno u radu sa ugroženim grupama, treba ojačati. Bosna i Hercegovina mora uspostaviti mehanizam povratka za ilegalne migrante.

Kosovo

U pogledu **političkih kriterijuma**, Kosovo je održalo vanredne izbore u junu 2017. godine. Nova Skupština i Vlada stupile su na dužnost u septembru. Međutim, do sada je nova vladajuća koalicija imala ograničeni uspeh u ostvarivanju napretka u reformama vezanih za EU i izgradnju konsenzusa u pogledu ključnih strateških pitanja za Kosovo. Kontinuirana politička fragmentacija i polarizacija negativno su uticale na ulogu Skupštine i efikasnost Vlade. Opstruktivno ponašanje nekih poslanika, uključujući upotrebu suzavca, ometalo je rad Skupštine. Ratifikacija Sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom u martu 2018. godine bila je važan napredak.

Parlamentarni i opštinski izbori, održani 2017. godine, uglavnom su bili konkurentni i dobro upravljani u većini mesta na Kosovu. Međutim, slučajevi zastrašivanja u mnogim zajednicama kosovskih Srba, a posebno kandidata koji nisu pripadali partiji Srpska Lista, podigli su zabrinutost.

Kontekst na severu Kosova predstavlja poseban izazov. Istraga ubistva političkog lidera kosovskih Srba Olivera Ivanovića u januaru 2018. godine je i dalje u toku.

Pokušaji poslanika Skupštine Kosova u decembru 2017. godine da ukinu Zakon o specijalnim komorama i specijalnom tužilaštvu pokrenuli su ozbiljne zabrinutosti. Biće neophodno da Kosovo bude u potpunosti u skladu sa svojim međunarodnim obavezama u vezi sa specijalnim komorama i specijalnim tužilaštvom, kao i da pokaže punu i nedvosmisleno posvećenost ovim institucijama.

Postoji određeni nivo pripreme u oblasti **reforme javne uprave**. Postignut je određeni napredak naročito u pogledu pregleda agencija i (polu) nezavisnih tela. Nastavak politizacije javne uprave ostaje zabrinjavajući i negativno utiče na efikasnost i profesionalnu nezavisnost javne uprave.

Pravosudni sistem Kosova je u ranoj fazi. Postignut je određeni napredak u sprovođenju paketa zakona o pravosuđu za 2015. godinu. Integracija sudija i tužilaca kosovskih Srba i njihovog pomoćnog osoblja širom Kosova u pravosudni sistem Kosova bila je veliko postignuće u 2017. godini. Pravosuđe je i dalje podložno nepotrebnom političkom uticaju, a institucije vladavine prava trebaju održati napore u izgradnji svojih kapaciteta. Administracija pravosuđa ostaje spora i neefikasna.

Kosovo je u ranoj fazi/ima određeni nivo spremnosti u **borbi protiv korupcije**. Kosovo je ostvarilo određeni napredak u pogledu dosadašnjih rezultata u istragama i krivičnom gonjenju slučajeva korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou, uključujući i pravosnažne presude. Takođe je postignut napredak u vezi sa preliminarnom konfiskacijom imovine, iako su konačne konfiskacije i dalje na niskom nivou. Korupcija je rasprostranjena i ostaje pitanje zabrinutosti. Potrebni su usklađeni naponi kako bi se ovaj problem rešio na sveobuhvatan i strateški način.

Kosovo je u ranoj fazi **borbe protiv organizovanog kriminala**. Postignut je određeni napredak u pogledu korupcije na visokom nivou i slučajeva organizovanog kriminala. Iako postoji više preliminarnih konfiskacija imovine, još uvek ima samo nekoliko pravosnažnih presuda, finansijskih istraga i konačnih konfiskacija imovine. Agencije za sprovođenje zakona pokušavaju da se efikasno bore protiv organizovanog kriminala na severu Kosova. Postignut je određeni napredak u borbi protiv terorizma, uključujući i mere za rešavanje nasilnog ekstremizma i radikalizma i sprečavanje građana da se uključe u sukobe u inostranstvu. Kosovske vlasti moraju biti efikasnije u svojim naporima da se bore protiv pranja novca, a relevantni zakon treba uskladiti sa *pravnim tekovinama* EU i međunarodnim standardima.

Pravni okvir u širem smislu garantuje zaštitu **ljudskih i osnovnih prava** u skladu sa evropskim standardima. Međutim, potrebni su dodatni naponi u vezi sa izvršenjem. Sprovođenje strategija i zakona o ljudskim pravima često je ugroženo neadekvatnim finansijskim i drugim resursima, posebno na lokalnom nivou, ograničenom političkom prioritizacijom i nedostatkom koordinacije. Potrebno je više učiniti kako bi se efikasno garantovala prava pripadnika manjina, uključujući Rome i Aškalije i raseljena lica, kako bi se osigurala rodna ravnopravnost u praksi, uspostavljanje integrisanog sistema zaštite deteta i unapređenje zaštite kulturnog nasleđa. Kosovo ima određeni nivo spremnosti u oblasti **slobode izražavanja**, koja je sadržana u Ustavu. Kosovo ostvaruje koristi od pluralističkog i medijskog okruženja sa mogućnošću prenosa uživo. Međutim, nastavlja se sa pretnjama i napadima na novinare. Skupština je pokazala ograničenu posvećenost pronalaženju rešenja za održivo finansiranje javnog emitera, što isti čini podložnim političkom pritisku.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Kosovo je ostvarilo dobar napredak i nalazi se u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Poslovno okruženje je poboljšano i Vlada se pridržavala fiskalnog pravila o budžetskom deficitu; međutim, naknade ratnim veteranima i dalje predstavljaju izazov za javne finansije. Siva ekonomija je i dalje rasprostranjena. Povećanje stope učešća radne snage nije bilo ujednačeno sa otvaranjem novih radnih mesta, tako da se stopa nezaposlenosti dodatno povećala. To je naročito pogodilo žene, mlade i nekvalifikovane radnike. Uprkos snažnom rastu izvoza, visok trgovinski deficit odražava slabu proizvodnu osnovu.

Kosovo je ostvarilo određeni napredak i u ranoj fazi je u smislu kapaciteta da se izbori sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u EU. Nije postignut napredak u poboljšanju kvaliteta obrazovanja i rešavanju razlika u veštinama na tržištu rada. Kosovo je ostvarilo određeni napredak u poboljšanju putne infrastrukture, ali veliki infrastrukturni nedostaci u železničkom i energetsom sektoru ostaju. Strukturne promene u ekonomiji su spore, s obzirom na to da se ovaj sektor i dalje oslanja na trgovinu na malo. Integraciju sa EU otežava i sporo sprovođenje SSP-a.

Kosovo je nastavilo sa naporima da održi dobre i konstruktivne **bilateralne odnose** sa drugim zemljama u procesu proširenja. Kosovo je zastupljeno u većini regionalnih organizacija koje spadaju u okvir aranžmana o regionalnom predstavljanju i saradnji dogovorenim između Beograda i Prištine 2012. godine.

Što se tiče **normalizacije odnosa sa Srbijom**, Kosovo je ostalo uključeno u dijalog. Međutim, Kosovo mora uložiti dodatne značajne napore u primeni postojećih sporazuma i doprineti uspostavljanju okolnosti koje pogoduju punoj normalizaciji odnosa sa Srbijom, a koje će biti definisane u pravno obavezujućem sporazumu.

Što se tiče usklađivanja sa **evropskim standardima**, Kosovo je u ranoj fazi. U nekim oblastima nastavljeno je usklađivanje zakonodavstva, ali je sprovođenje na niskom nivou. Postignut je određeni napredak u oblasti slobodnog kretanja roba i usluga, javnih nabavki i konkurencije, kao i poboljšanja poslovnog okruženja. U oblasti poreza i carina, ostvaren je i određeni napredak u prikupljanju prihoda i pojednostavljenju upravnih procedura, ali je

potrebno da Kosovo pojača borbu protiv neformalne ekonomije i utaje poreza. Energetski sektor i dalje se suočava sa ozbiljnim izazovima. Nije postignut napredak u rešavanju pitanja životne sredine. Sve u svemu, Kosovo mora poboljšati svoje administrativne kapacitete i koordinaciju, u svim sektorima, kako bi se osiguralo efikasno sprovođenje pravnih tekovina.

Vlasti su ostvarile određeni napredak u upravljanju ilegalnim i legalnim **migracijama**. Ove napore treba nastaviti i poboljšati. U tom kontekstu, Kosovo mora uspostaviti mehanizam povratka za ilegalne migrante.

Aneks 2 – Ključne statistike

STATISTIČKI PODACI
(od 15.02.2018)

Demografija	Note	Crna Gora		Bivša Jugoslovenska Republika		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo *		EU-28	
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Ukupno stanovništvo (hiljada)		622.1	622.2	2 069.2	2 071.3	2 892.3e	2 886.0	7 114.4	7 076.4	77 696	78 741	3 825.3	3 516.0 p	1 804.9	1 771.6	508 504 p	510 279 bp
Udeo od 15-64 god. starosti u ukupnom stanovništvu (%)		67.8	67.6	70.5	70.3	69.1e	69.5	67.1	66.6	67.8	67.8	:	:	:	65.6p	65.5ep	65.3bep
Gruba stopa prirodne promene stanovništva (na 1 000 stanovnika)		1.7	1.8	1.3	1.2	3.6e	:	-5.4	-5.1	11.8	11.2	:	-1.8p	9.2p	:	-0.2ep	0.0bep
Očekivani životni vek pri rođenju: muškarci (godina)		74.4	:	73.5	:	76.2e	:	72.8	:	75.4	:	:	:	:	:	77.9ep	:
Očekivani životni vek pri rođenju: žene (godina)		78.6	:	77.4	:	79.7e	:	77.9	:	81.0	:	:	:	:	:	83.3ep	:

Tržište rada	Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Stopa ekonomske aktivnosti za osobe starosti 20-64 god: procenat stanovništva starosti 20-64 god. koje je ekonomski aktivan (%)	1)	68.5	69.1	70.2	69.6	71.3e	73.3e	68.1	70.0	59.9	60.9	59.2	58.8	42.8	44.0	77.1	77.5
Stopa ekonomske aktivnosti za muškarce starosti 20-64: procenat muškaraca starosti 20-64 koji je ekonomski aktivan (%)	1)	74.9	76.7	83.8	83.8	81.8e	82.5e	76.7	78.0	82.7	83.3	71.9	72.0	65.1	66.8	83.4	83.7
Stopa ekonomske aktivnosti za žene starosti 20-64 godina: procenat ženskog stanovništva 20-64 god. koji je ekonomski aktivan (%)	1)	62.1	61.6	56.2	54.9	61.1e	64.2e	59.5	62.0	37.3	38.5	46.3	45.3	20.4	20.9	70.8	71.4
Stopa zaposlenosti osoba starosti 20-64 god. (% stanovništva)																	
Ukupno		56.7	57.1	51.9	53.3	59.3e	62.1e	56.0	59.1	53.9	54.3	43.2	44.2	29.1	32.3	70.0	71.0

Muškarci		61.9	51.3	61.5	63.7	68.1 e	69.4 e	63.7	66.3	75.3	75.5	53.9	56.4	44.9	49.9	75.8	76.8
Žene		51.5	63.0	42.1	42.5	50.7 e	55.0 e	48.3	51.9	32.6	33.2	32.4	32.0	13.2	14.6	64.2	65.3
Osobe starosti 15-24 god. koje nisu zaposlene, obrazovanje ili obuka,% stanovništva u starosnoj grupi		19.1	18.4	:	:	29.6	26.9 e	19.9	17.7	24.0	24.0	27.7	26.4	31.4	30.1	12.0	11.6
Osobe starosti 15-29 god. koje nisu zaposlene, obrazovanje ili obuka,% stanovništva u starosnoj grupi		23.4	22.3	:	:	32.8	30.0 e	24.5	22.3	28.0	27.8	32.8	31.4	39.2	37.3	14.8	14.2
Zapošljavanje prema najvećim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		7.7	7.7	17.9	16.6	41.3 e	40.2 e	19.4	18.6	20.6	19.5	17.9	18.0	2.3	4.2	4.5	4.3
Industrija (%)		10.8	9.8	23.4	23.1	11.6 e	12.8 e	19.9	20.2	20.0	19.5	22.0	22.7	18.7	18.0	17.3	17.3
Građevinarstvo (%)		6.6	7.7	7.1	7.2	6.9 e	6.5 e	4.5	4.3	7.2	7.3	7.5	8.6	9.5	11.5	6.8	6.7
Usluge (%)		74.8	74.8	51.6	53.1	40.2	40.5	56.1	57.0	52.2	53.7	52.6	50.8	69.5	66.3	71.4	71.6
Zaposleni u javnom sektoru kao udeo ukupne zaposlenosti, osobe starosti 20-64 (%)	2)	32.4	31.2	:	:	16.7 e	15.6 e	29.7	28.3	13.5	13.8	31.2	29.0	32.6	30.8	:	:
Zaposleni u privatnom sektoru kao udeo ukupne zaposlenosti, osobe starosti 20-64 (%)	2)	46.6	47.0	:	:	83.3 e	84.4 e	70.3	71.7	86.5	86.2	63.2	65.9	67.4	69.2	:	:
Stopa nezaposlenosti (% radne snage)																	
Ukupno	1)	17.5	17.8	26.1	23.7	17.1 e	15.2 e	17.8	15.4	10.3	10.9	27.9	25.5	32.9	27.5	9.4	8.6
Muškarci	1)	17.7	18.3	26.7	24.4	17.1 e	15.9 e	16.9	14.8	9.3	9.6	25.9	22.6	31.8	26.2	9.3	8.4
Žene	1)	17.3	17.1	25.1	22.7	17.1 e	14.4 e	18.8	16.2	12.6	13.6	30.9	30.2	36.6	31.7	9.5	8.8
Mladi, starosti 15-24 god.	1)	37.6	35.9	47.3	48.2	39.8 e	36.5 e	43.2	34.9	18.4	19.5	62.3	54.3	57.7	52.4	20.3	18.7
Dugoročno (>12 meseci)	1)	13.6	13.4	21.3	19.2	11.3 e	10.1 e	11.4	10.0	2.2	2.2	22.8	21.7	23.8	18.0	4.5	4.0
Prosečne nominalne mesečne plate i naknade (EUR)	3)	480	499	356	363	386	397	506	516	604	:	424	429	:	:	:	:
Obrazovanje	Napo	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Osobe koje rano napuštaju školovanje i usavršavanje: procenat stanovništva starosti 18-24 godine sa najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem, bez daljeg		5.7	5.5	11.3p	9.9	21.3e	19.6e	7.4	7.0	36.7	34.3	5.2	4.9	14.5	12.7	11.0	10.7

obrazovanja ili usavršavanja (%)																	
Javni troškovi u obrazovanju u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	3.1 p	3.1 p	4.0	3.9	4.3	4.6	:	:	4.5	4.7 p	:	:	
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem, ukupno	6.6	6.8	:	:	:	:	8.6	7.8	46.5	43.9	6.2 u	5.8 u	:	14.6	17.2	16.8	
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem,	6.9	5.8	:	:	:	:	9.3	8.6	46.2	44.2	5.6 u	5.5 u	:	12.5	19.4	19.1	
Procenat stanovništva starosti 20-24 sa najviše nižim srednjoškolskim obrazovanjem,	6.3	7.9	:	:	:	:	7.9	7.0	46.8	43.7	6.9 u	6.3 u	:	17.0	14.9	14.4	
Procenat stanovništva starosti 20- 24 sa višim srednjoškolskim obrazovanjem ili	80.6	82.2	:	:	:	:	83.2	84.9	34.9	35.7	86.3	86.6	:	70.5	65.2	65.3	
Procenat stanovništva starosti 20- 24 sa višim srednjoškolskim obrazovanjem ili	85.3	86.9	:	:	:	:	84.5	86.3	37.8	38.3	88.6	89.0	:	74.5	65.9	66.1	
Procenat stanovništva starosti 20- 24 sa višim srednjoškolskim obrazovanjem ili obrazovanjem nakon	75.7	77.2	:	:	:	:	81.7	83.3	32.2	33.3	83.5	83.7	:	66.0	64.5	64.5	
Procenat stanovništva starosti 30- 34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, ukupno	31.0	33.9	28.6	29.1	22.1 e	20.9 e	28.9	29.9	23.5	26.5	17.2	23.1	17.2	19.1	38.6	39.0	
Procenat stanovništva starosti 30- 34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, muškarc	29.9	31.8	23.1	24.5	19.6 e	18.0 e	24.2	24.7	25.0	28.3	13.4 u	16.6 u	19.5	18.9	33.9	34.3	
Procenat stanovništva starosti 30- 34 sa završenim tercijarnim obrazovanjem, žene	32.2	35.9	34.5	33.8	24.7 e	23.9 e	33.7	35.3	22.1	24.6	21.3	29.4	14.7	19.4	43.3	43.8	

Nacionalni računi

Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Bruto domaći proizvod																	
U tekućim cenama (u milijardama EUR)		3.7	4.0	9.1	9.7 p	10.2 p	10.7 p	33.5	34.6	773.0	780.2	14.6	15.3	5.8	6.0 p	14 797.4	14 907.9
Po glavi stanovnika (EUR)		5 827	6 355	4 382	4 691	3 547	3 728	4 720	4 904	9 949	9 909	4 312	4 494	3 278	3 304	29 033	29 148
Prema standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika		12 200	13 000	10 500	10 900	8 500	8 500	10 500	10 700	18 900	18 800	9 100	9 300	:	:	29 000	29 100
Prema standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika, u odnosu na EU prosek (EU-28 = 100)		42	45	36	37	29	29	36	37	65	64	31	32	:	:	-	-
Stvarna (obim) godišnja stopa promene u odnosu na prethodnu godinu (%)		3.4	2.9	3.9	2.9 p	2.2 p	3.4 p	0.8	2.8	6.1	3.2	3.1	3.3	4.1	3.4 p	2.3	2.0
Bruto dodata vrednost prema glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		9.7	9.0	11.1	10.5 p	22.9 p	22.9 p	8.2	7.9	7.8	7.0	7.3	:	12.6	13.4 p	1.5	1.5
Industrija (%)		12.8	12.3	19.3	19.9 p	13.9 p	13.2 p	25.9	25.9	22.4	22.3	21.9	:	20.8	21.1 p	19.4	19.4
Građevinarstvo (%)		4.5	6.8	8.1	8.6 p	10.2 p	10.5 p	5.5	5.4	9.3	9.7	4.6	:	8.4	8.2 p	5.3	5.3
Usluge (%)		73.0	71.9	61.5	61.0 p	53.0 p	53.4 p	60.4	60.8	60.5	61.0	66.2	:	58.2	57.3 p	73.8	73.8
Platni bilans	Napo	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Neto (priliv - odliv) stranih direktnih investicija (SDI) (u milionima evra)		619.3	371.6	202.8	316.9	818.4	936.5	1 803.8	1 899.2	:	:	248.9	240.5	271.8	177.2	-129 867	-116 465
Neto (priliv - odliv) stranih direktnih investicija (SDI) (% BDP-a)		16.9	9.4	2.2	3.3p	8.0p	8.7p	5.4	5.5	:	:	1.7	1.6	4.7	3.0p	-0.9	-0.8
Neto (priliv - odliv) stranih direktnih investicija (SDI) u odnosu na EU-28 (u milionima)		403.0	-32.5	-20.7	199.1	:	:	1 480.4	1 304.4	:	:	160.5	190.9	11.2	15.6	-	-
Neto (priliv - odliv) stranih direktnih investicija (SDI) u odnosu na EU-28 (% BDP-a)		11.0	-0.8	-0.2	2.0p	:	:	4.4	3.8	:	:	1.1	1.2	0.2	0.3p	-	-
Doznake kao % BDP-a		1.2	1.0	2.3	2.0p	5.9p	5.7p	8.5	7.8	:	:	8.3	8.2	11.5	11.5p	0.1	0.1
Spoljna trgovina robom	Napo	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Međunarodna trgovina robom																	
Udeo izvoza u zemlje EU-28 u vrednosti ukupnog izvoza (%)		35.6	37.4	77.0	79.9	75.4	77.9	67.0	67.6	44.5	47.9	71.6	71.3	32.6	22.6	-	-

Udeo uvoza u zemlje EU-28 u vrednosti ukupnog uvoza (%)		41.3	48.2	62.0	62.0	61.8	63.1	57.3	58.7	38.0	39.0	60.8	61.9	42.2	43.1	-	-
Trgovinski bilans (u milionima)		-1 524	-1 736	-1 714	-1 777	-2 154	-2 399	-2 978	-2 483	-56 981	-50 676	-3 510	-3 448	-2 309	-2 480	59 553	32 002
Međunarodna trgovina robom i usluge vezane za BDP																	
Uvoz (% od BDP-a)		60.6	62.9	65.0	64.7 p	44.7 p	:	56.4	57.5	26.0	24.9	53.2	52.3	49.5	51.3 p	40.3	40.5
Izvoz (%od BDP-a)		42.1	40.5	48.7	50.0 p	27.4 p	:	46.7	50.0	23.3	22.0	34.6	35.4	19.3	22.5 p	43.8	44.0

Javne finansije	Napo	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Statistički podaci o javnim finansijama, u odnosu na BDP																	
** Opšti suficit države (+) / deficit (-) (%)		-7.4	-2.8	-3.5	-2.7	-4.1	-1.8	-3.7	-1.3	1.3	:	0.7	1.2	:	:	-2.4	-1.7
** Opšti dug države (%)		66.2	64.4	38.1	39.6	69.1	68.7	76.0	73.0	27.5	:	41.9	40.5	12.8	:	84.5	83.2

Finansijski pokazatelji	Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Godišnja promena potrošačkih cena (%)	4)	1.4	0.1	-0.3	-0.2	2.0	2.5	1.5	1.3	7.7	7.7	-1.0	-1.1	-0.5	0.3	0.0	0.3
Ukupan spoljni dug, u odnosu na BDP (%)		:	:	69.3	74.2p	74.7p	73.5p	78.3	76.5	47.1	:	72.2	71.0	33.3	33.7p	:	:
Kamatne stope na kredite (jedna godina), na	5)	:	:	:	:	74.7	73.5	:	:	53.0	:	:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa na depozit (jedna godina), na	6)	8.53	7.45	3.75	4.25	7.77	5.89	6.50	5.50	10.79	:	5.74	4.97	8.32	7.47	:	:
Vrednost rezervne aktive (uključujući zlato) (milioni evra)	7)	1.23	0.93	0.25	0.25	1.35	0.80	2.50	2.50	7.27	:	0.09	0.09	0.90	1.01	:	:
Međunarodne rezerve - ekvivalentnost u mesecima uvoza		673.7	803.0	2 261.8	2 613.4	2 880.0	2 945.0	10 378.0	10204.6	99 619.6	:	4 414.6	4 887.4	706.4	605.1	:	:

Poslovanje	Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Indeks industrijske proizvodnje (2010 = 100)	8)	88.3	84.4	118.0	122.0	161.7	130.5	107.1	112.1	124.1	126.3	107.4	112.0	:	:	103.9	105.6

Infrastruktura	Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Gustina železničke mreže (linije u funkciji)		18.1	18.1	28.1	27.4	13.8	12.2	48.6	48.6	13.2	:	20.1	21.9	30.9	30.9	:	:

na hiljadu km ²)																	
Dužina autoputeva (u kilometrima)		0	0	259	259	:	:	693	741	2 282	2 542	128	:	80	98	:	:

Energetika	Note	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
Neto uvoz električne energije u odnosu na BDP		4.2	3.4	6.4	5.1p	0.8p	1.3p	4.8	3.6	1.2	1.0	5.3	4.3	5.4	4.1p	1.6	1.3

: = nije dostupno
b = prekid u nizu
e = procenjena vrednost
p = privremeno
u = niska pouzdanost
- = nije primenljivo

* = Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa rezolucijom UNSCR 1244 i Mišljenjem MSP-a o proglašenju nezavisnosti Kosova.

** = Podaci o javnom deficitu i dugu zemalja koje su uključene u proces proširenja objavljeni su na „kao što je“ osnovi i bez ikakvog osiguranja u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanja pravila ESA.

Fusnote:

- 1) Turska: nezaposlenost na osnovu kriterijuma od 4 nedelje + korišćenje metoda aktivnog traženja posla.
- 2) Bosna i Hercegovina: zbir udela ne iznosi 100% jer su izuzete druge vrste vlasništva. Crna Gora: isključuje NVO-ove; podaci se odnose na broj zaposlenih (u privatnom ili javnom sektoru) kao udeo ukupnog broja zaposlenih.
- 3) Albanija: javni sektor. Bosna i Hercegovina: neto zarade. Srbija: plate i naknade isplaćene zaposlenima u pravnim i nekorporisanim preduzećima..
- 4) Harmonizovani indeks potrošačkih cena, osim podataka iz Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Bosne i Hercegovine i podataka iz 2015. za Albaniju. Albanija: varijacija između decembra tekuće i decembra prethodne godine.
- 5) Spoljni dug Albanije (uključujući SDI).
- 6) Albanija: prosečna ponderisana stopa primenjena na nove 12-mesečne kredite u toku odgovarajućeg meseca, po osnovu 12-mesečnog dospeća. Bosna i Hercegovina: kratkoročne kreditne stope u nacionalnoj valuti nefinansijskim korporacijama (ponderisani prosek). Crna Gora: ponderisana prosečna efektivna kamatna stopa, nenaplaćeni iznosi, na godišnjem nivou. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: kraj godine (31. decembar)).
- 7) Albanija: kamatna stopa na depozit predstavlja prosečnu ponderisanu stopu za novoprihvaćene depozite u toku odgovarajućeg meseca, po osnovu 12-mesečnog dospeća. Bosna i Hercegovina: zahteva kamatne stope na depozit u nacionalnoj valuti od domaćinstava (ponderisani prosek). Crna Gora: ponderisana prosečna efektivna kamatna stopa, nenaplaćeni iznosi, na godišnjem nivou. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: kraj godine (31. decembar). Turska: prekonoćne depozitne olakšice.
- 1) Crna Gora i Srbija: bruto serije, a ne prilagođeni kalendar.